

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Teresa Janíková

Prales v románu Canaima autora Rómula Gallegose

The jungle in Rómulo Gallegos's novel Canaima

Poděkování:

Děkuji své vedoucí práce Mgr. Doře Polákové, Ph.D. za vedení bakalářské práce a za odborný dohled.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu

V Praze dne, 30. července 2019

Teresa Janikova

Klíčová slova:

Rómulo Gallegos, hispanoamerický regionalismus, román pralesa, Canaima, Prales, Marcos Vargas, cesta, proměna, vykořisťování

Key words:

Rómulo Gallegos, Latin American regionalism, rainforest novel, Canaima, jungle, Marcos Vargas, journey, transformation, exploitation

Abstrakt:

Bakalářská práce pojednává o tématu pralesa v knize *Canaima* od autora Rómulo Gallegose. Cílem práce je zobrazit prales jako živý organismus a specifický prostor. Prales je nekonečný a tajemný prostor, typický pro Latinskou Ameriku, který se může jevit buď jako zelená katedrála, tedy ráj na zemi nebo jako zelené peklo, kde smrt číhá na každém kroku. Prales samotný se stává protagonistou díla a jeho vliv na ostatní postavy, na jejich chování a činy je obrovský. Tento labyrint, který nemá ani začátek či konec, funguje jako magnet, jehož síla svádí a přitahuje. Jeho úchvatnost se prolíná s krutostí, bezcitností a smrtelným nebezpečím, a když se do něj vstoupí, návrat je velmi těžký či nemožný.

Tato práce si klade za cíl analyzovat cestu, kterou podniká Marcos Vargas, hlavní protagonista díla. V jeho očích je cesta zpočátku velké dobrodružství, kde si chce dokázat nebojácnost a odvalu. Marcos se ale dostává do světa kaziků, kde vládne nespravedlnost a násilí a postupně se ze své prvotní naivity začne probouzet a začne své chápání a pohled na okolní svět měnit. Jeho proměna vyvrcholí při setkání tváří v tvář s pralesem. V poslední kapitole se práce zaměří na téma násilí a vykořisťování, a s tím související téma barbarství a civilizace, které je svědectvím a upozorněním na nespravedlnosti, které se v dané době děly.

Abstract:

The thesis presents the topic of the jungle in the book *Canaima*, written by Rómulo Gallegos. The aim of this work is to show the jungle as a living organism and a unique space. The jungle is an infinite and mysterious space that occupies a vast area of Latin America that represents either a paradisiacal green cathedral or a green inferno where death creeps silently and awaits on every corner. The jungle itself plays a crucial role in this novel because it becomes the main protagonist and as such has a major impact on the other characters, their behavior and their actions. It is a labyrinth that has neither a beginning nor an end. It is similar to a magnet; having the power to seduce and attract. The jungle is wondrous, as well as cruel, dangerous and merciless and once it is entered, escape is difficult or even impossible.

The purpose of this thesis is to analyze the journey Marcos Vargas, the main character, in this novel, makes. Beginning in the town he views it as an adventure, a chance to show his courage and boldness. Soon, however, he finds himself in a world of tyrants; a world full of violence and injustice. He realizes how naive he was and begins to change, coming slowly to an understanding of the world that surrounds him. Leaving the town behind, his transformation reaches his culmination when he faces the jungle. The last chapter of this thesis focuses on the themes of violence and exploitation, barbarism and civilization. These form a testimony about the injustices of the past.

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Romulo Gallegos a jeho doba	9
2.1 Gallegosova filosofie a životní tvorba	9
2.2. Vznik románu Canaima	12
3. Regionalismus v Latinské Americe	14
3.1. Hispanoamerický regionalismus.....	15
3. 2. Román pralesa.....	17
3.3. Román Canaima.....	18
4. Prales.....	20
4.1. Pojetí pralesa jako prostoru.....	20
4.2. Mystický prales a místo s tajemstvím.....	23
4.3. Marcos Vargas a jeho cesta	27
4.3.1. Marcosovo první setkání s pralesem.....	27
4.3.2. Postava Juan Solito	29
4.3.3. Marcosovo první sebeuvědomění	31
4.3.4.Marcos, prales a hrabě Giaffara	32
4.3.5. V srdci pralesa	33
4.3.6.Marcosův návrat	36
4.3.7. Volání pralesa	37
4.3.8. Život s indiány	37
5. Vykořisťování.....	39
5.1. Legenda.....	40
5.2. Zálohový systém	41
5.3. Vykořisťování v románu Vír a v románu Canaima	43
6. Závěr	47

1. Úvod

Venezuela je země, která se nachází na severu Jižní Ameriky a která si prošla nelehkou cestou. Byla součástí Španělské říše, kolébka zemědělství a největší vývozce ropy na světě. Byla zmítána občanskými válkami a tvrdými diktaturami. Je zemí nekončících llanos na jedné straně a rozsáhlého pralesa na straně druhé. Součástí venezuelského pralesa je oblast Canaima, v současnosti chráněný přírodní park, nacházející se na jihovýchodě země. Oblast Canaima nebyla však vždy chráněnou krajinou a dnešní vzhled se podstatně liší od toho na počátku 20. století. V roce 1884 se narodil spisovatel a politik Rómulo Gallegos. Jelikož znal velice dobře svoji vlast ukázal ve svém díle opravdovou, a hlavně různorodou Venezuelu. Ve třech nejznámějších románech, *Doña Bárbara*, *Cantaclaro* a *Canaima* se pohled na Venezuelu zlehka odlišuje. Román *Doña Bárbara* řeší konflikt civilizace a barbarství, který poprvé ztvárnil Domingo Faustino Sarmiento a kde příběh se odehrává na venezuelských llanos. Román *Cantaclaro* se také odehrává na venezuelských llanos, ale zaměřuje se více na kulturu a krajinu této oblasti. *Canaima* je podle Zdeňka Velíška vyvrcholení těchto dvou předcházejících děl. Není jenom románem pralesa je to kniha polysémantická a řadí se mezi klenoty latinskoamerické literatury.

V této práci se budeme zabývat románem *Canaima*. Román je velmi různorodý, obsahuje mnoho velmi důležitých a zajímavých námětů a nabízí nám hluboký pohled do kraje Guayany, do Venezuely, ale i do celé Latinské Ameriky. Rómulo Gallegos se stal důležitou osobností Latinské Ameriky, protože z jeho díla jsme schopni pochopit nejenom celou historii a vývoj Venezuely, složení obyvatelstva, tradice a problémy v této zemi, ale také si budeme moci představit, jak to vlastně v celé Latinské Americe fungovalo a dodnes funguje.¹

Nejdříve stručně popíšeme autorův život a dobu, která zčásti ovlivnila jeho dílo. Pokusíme se ukázat jeho životní filozofii, za kterou bojoval a která se velmi často objevuje v jeho dílech. V další kapitole se budeme zabývat hispanoamerickým regionalismem, tedy literaturou, která v Latinské Americe začala vznikat po postupné emancipaci jednotlivých států a ukážeme její základní rysy a zmíníme některé autory, kteří se do tohoto směru řadí.

Prales je velké téma spisovatelů Latinské Ameriky od dob kolonizace až po současné století. Román pralesa hraje důležitou součást hispanoamerické literatury a je to jedno z témat, kterým se zabývalo již mnoho autorů. *Canaima* mimo jiné rozhodně patří mezi romány pralesa, a proto

¹VELÍŠEK, Zdeněk. Doslov. In *Canaima*. Praha: Práce, 1961, s. 283-285.

se pokusíme ukázat důležité znaky i různé úhly pohledů konkrétně na prales v tomto díle. Prales pokrývá značnou část Latinské Ameriky a je důležité si uvědomit, že je součástí života, identity i kultury kontinentu a stal se námětem tvorby mnohých autorů kontinentu. Je to místo kontrastů, kdy na jedné straně na něj bylo nazíráno jako na ráj na zemi a na druhé straně jako na zelené peklo, ze kterého není úniku. Prales disponuje mocnou silou přitažlivosti a touto silou dokáže ovlivnit, změnit nebo zničit cokoli co si k sobě přitáhne. Očaruje i hlavní postavu, Marcose Vargase, který se vydává na cestu a neustále se přibližuje pralesu, kterám je po částech očarováván. Pokusíme se analyzovat jeho cestu plnou překážek a nejrůznějších situací, díky kterým postupně otevírá oči a objevuje realitu. Jeho prvotní dobrodružné touhy a chuť prosadit se jako pravý muž se mění a celková transformace zesílí při setkání s pralesem. Prales a Marcos, dva protagonisté díla, splynou v jedno a Marcos se již nedokáže z pralesa navrátit.

Na své cestě Marcos pozná spoustu dalších postav a uvědomí si, do jakého hrozného světa se dostal. Probouzí se z naivního snu do světa násilí a nespravedlnosti, který ovládají mocní tyraní, bratři Ardaínové. V pralesu pozná další formu nespravedlnosti a absurdity, kdy se sám stane vykořisťovatelem. Poslední kapitola práce nastíní problémy, které sužovaly tehdejší Venezuelu. Zaměříme se na systém vykořisťování, na nespravedlnosti a na téma barbarství a civilizace.

2. Rómulo Gallegos a jeho doba

Rómulo Gallegos se narodil v Caracasu v roce 1884, ve stejnou dobu, kdy ukončoval svůj mandát prezident Antonio Guzmán Blanco a jehož nástupcem se měl stát Joaquín Crespo. Občanské války a neustálé státní převraty byly na denním pořádku Venezuely.

Rómulo Gallegos studoval práva a již v mladém věku psal články do různých časopisů. Založil časopis, *La Alborada*, ve kterém publikoval spoustu esejí. Jeho časopis byl však zakázán novým prezidentem Juanem Vicentem Gomezem, který provedl státní převrat a chopil se vlády v roce 1908. Ve Venezuele nastala doba diktatury. Gómez zrušil volby a změnil prezidentský mandát na sedm let. Na jedné straně diktatura pomohla splatit dluhy, zlepšit ekonomický stav země, ukončila dlouholeté občanské války a zavedla zákony na ochranu přírody. Na straně druhé však omezila základní lidská práva, svobodu projevu a vyvolala protesty studentů a inteligence, kterým Gómez zavřel Venezuelskou ústřední univerzitu.² I Když byla univerzita znovu otevřena, protesty studentů neustávaly a v roce 1928 došlo k dalším velkým nepokojům. Gallegos svým postojem ukázal, že tvrdá diktatura ničí vzdělání, a tím i celou společnost.³ Ačkoliv jsou tato témata velice zajímavá a stálo by za to je více rozvést, nebudeme se jimi zde nadále zabývat.

2.1 Gallegosova filozofie a životní tvorba

Rómulo Gallegos se již od svého mládí pohyboval v prostředí škol a vzdělávacích institucí. Vzdělání přikládá důležitou roli. Juan Liscano v jedné ze svých esejí poukazuje právě na problematiku vzdělání: „Všechny společnosti v jakékoliv době, ať byly, jakkoliv rozvinuté, se snažily připravit člověka na začlenění do společnosti, práce a funkcí, díky nimž se společnost zachová, je pevná v základech a může se rozšiřovat. [...] není pochyb, že vzdělání zastává rozhodující roli v sociálním životě a v psychologickém chápání jedince.“⁴ V době diktatury vzdělání bylo buď velice omezené, nebo i zakázané, a proto se ani jedinci ani společnost nemohla dále rozvíjet a zlepšovat.

²KLÍMA, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky*. 1.ed. Praha: Lidové noviny, 2015, s. 254–320

³CARRERA, Gustavo Luis. *Canaima y sus contextos*. In Romulo Gallegos. *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991, s. 318

⁴„Todas las sociedades de todos los tiempos, sea cual fuere su nivel de desarrollo, procuraron preparar al individuo para su integración a ellas y a las labores y funciones que propician su mantenimiento, fortaleza y expansión.“ [...] no cabe duda de que la educación desempeña un rol determinante en la vida social y en la estructura psicológica del individuo.“ LISCANO, Juan. *Fundaciones, vencimientos y contiendas*. Venezuela: Talleres de Anauco, 1991, s. 166 (Použit vlastní překlad)

Gallegos byl po celý svůj život oddán své zemi a vlasti, Venezuele. Psal povídky, eseje, také divadelní hry. Jeho první sbírka povídek se jmenuje *Los Aventureros*. Dalším dílem byl román *El Reinaldo Solar*, následovaly tři další romány a v roce 1929 vyšel jeho nejvýznamnější román *Doña Bárbara*.

Gallegos se snaží ukázat realitu Venezuely a její problémy. Zkoumá ji, a to ve svých novelách chce hlavně ukázat. Carlos Fuentes prohlašuje: „[...] porque el novelista – hombre y autor – vive para una obsesión: la filosofía del progreso. Esta es la parte más débil de Rómulo Gallegos.“⁵ Veškerá Gallegosova tvorba poukazuje na problém barbarství a civilizace a v každém díle je nastíněna určitá reforma a touha napravit násilí, nespravedlnosti a barbarství ve Venezuele. Liscano je podobného názoru na Gallegosovo dílo: „Gallegos, ese artista, cuyo puritarismo no hizo sino debilitar su creación...“⁶

Je možné, že jeho dílo není plné symbolů a složitostí, ale co je u Gallegose důležité, je právě jednoduché a pochopitelné představení Venezuely, společnosti, povahy jejich obyvatel a možná i celé Latinské Ameriky. Gallegos chtěl své hlavní myšlenky ukázat ve svých knihách. Bojoval proti barbarství, které spatřuje v nejen rozsáhlých *llanos*, v pralese i v divoké řece Orinoko, ale také v diktátorských režimech, které odmítá.⁷ Proto také po vydání *Doña Barbary* odešel do exilu a vrátil se až po smrti diktátora Gómeze.⁸ Gallegos píše převážně o problémech své domoviny, o problémech míšenců a ras (*El Pobre Negro*), o barbarské přírodě a o problémech nesmírného prostoru, který je neobydlený, ale drancovaný kvůli bohatství.⁹

Téma civilizace a barbarství je v jeho tvorbě zásadní a postupně se vyvíjí a proměňuje. V knize *Doña Bárbara* je řešeno typické téma civilizace – barbarství, které započal Domingo Faustino Sarmiento. V následujícím díle, románu *Canaima*, se pohled na barbarství a civilizaci mění a propojuje. Není zde na první pohled jasné, co je barbarství a příroda již nezastává jen roli zla a symbol smrti, ale symbol návratu k prvotním a přirozeným hodnotám lidskosti. Díky ní se člověk dokáže postavit sám sobě a poznat sebe sama.¹⁰

Zdeněk Velíšek uvádí, že: „*Canaima* patří ke knihám, v kterých je možno se dočíst, na čem vlastně latinskoamerický dnešek spočívá, jaké jsou jeho kořeny, z čeho se zrodil.“¹¹ *Canaima*

⁵FUENTES, Carlos. *Valiente mundo nuevo: Épica, utopía y mito en la novela hispanoamericana*. Madrid: Mondatori España, 1990. s. 98-118

⁶BALZA, José. ¿Se es o no se es? In Romulo Gallegos. *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991, s. 16

⁷VELÍŠEK, Zdeněk. Cit. d., s. 283-286

⁸HODOUŠEK, Eduard. Slovník spisovatelů Latinské Ameriky. Praha: Libri, 1996, s. 240

⁹VELÍŠEK, Zdeněk. Cit. d., s. 283-286

¹⁰HODOUŠEK, Eduard. Slovník spisovatelů Latinské Ameriky. Praha: Libri, 1996, s. 240

¹¹VELÍŠEK, Zdeněk. Cit. d., s. 283-286

je dílo, které nezapadá do typického tématu civilizace-barbarství, je to dílo poněkud komplexnější. Autor zobrazuje další část své země, a to prales, který působí jako ten špatný, jako antihrdina, jako oblast, kde barbarství může zakořenit a vyrůst do obrovské velikosti. Na druhou stranu prales vystupuje i jako kladná postava, která ovlivňuje hlavního hrdinu na jeho cestě, kdy hledá sebe sama.

Gallegos ve svých dílech také popisuje krajinu a přírodu své rodné země, Venezuely. Díky jeho dílu může kdokoliv, i samotný Venezuelan, detailně poznat svou zemi nebo také svoji povahu, své slabé a silné stránky.¹²

¹²Tamtéž, s. 283–286

2.2. Vznik románu *Canaima*

Jak vzniká literární dílo? Je zřejmé, že existuje nesčetně mnoho způsobů vzniku uměleckého díla. Základem je však téměř vždy nějaký druh inspirace. Inspirací může být vlastní zkušenost, zážitek, vnitřní osvícení, cesta, ať už fyzická nebo psychická, četba románů, pozorování okolí nebo chování lidí či celé společnosti. Inspirace je síla, která je základem tvorby.

I Rómulo Gallegos našel inspiraci. Již jako malý kluk se díky svému strýci poprvé dověděl o Guayaně, což v něm vyvolalo touhu kraj poznat. Gallegos skutečně podnikl cestu do Guayany a načerpal zde obrovské množství informací, které sloužily k pozdějšímu napsání knihy. Svou cestu započal v Ciudad Bolívaru, odkud se postupně dostával do vnitrozemí. Zavítal do Upaty a San Félixu a poznal místa, která poté vylíčil ve své knize. Setkal se mnoha lidmi, kteří se také stali inspirací pro postavy jeho románu.¹³ Gallegos zůstal na tomto území 25 dní. Gustavo Guerrero zastává názor, že to, co Gallegos zapsal nejsou jen poznámky nebo cestovní deník: “Tato pracovní verze textu není cestovní deník ani intimní deník, není to ani vymyšlené ani pravdivé. Je to zároveň znázornění metody a zrcadlo jednoho pohledu, které dohromady spojuje literární záměr, realistická poetika a etnologický úhel pohledu.”¹⁴ Gallegos dokázal vytvořit dílo, kde splynula realita, dokument a popis, s literární fikcí.¹⁵ Mluvili jsme o inspiraci a Gallegosova touha poznat tento kraj zrála od mládí. V mnohých případech se nejprve vydáme na cestu, která nás zavede na nejrůznějších místa, kde poznáme jejich obyvatele či kulturu a většinou i nás samotné a až poté se tato cesta stane inspirací například pro napsání románu. Gallegos se rozhodl k opačnému postupu. Během cesty si velice pečlivě zaznamenával každou maličkost, která se mu zdála zajímavá, od proměňující se krajiny, systémů dopravy, obydlí až po hlasy lidí, zvyky nebo ceny výrobků. Jeho práce připomíná práce etnologa, či antropologa. Jeho jediným záměrem ještě před tím než se zcela ponořil do tohoto kraje bylo získání co největšího množství dokumentace, dat a popisů a vytvořit román, který se bude jmenovat *Canaima*.¹⁶

¹³SUBERO, Efraín. Génesis de *Canaima*. In Romulo Gallegos. *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991, s. 312

¹⁴“Aquel pre-texto no es cuaderno de viaje, ni diario íntimo, imaginario o no imaginario, sino que es, a la vez, ilustración de un método y espejo de una mirada, que reúne en sí una intención literaria, una poética realista y un punto de vista etnológico.” MINGUET, Charles. Introducción del coordinador. In Romulo Gallegos. *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991, s. 18 (použit vlastní překlad)

¹⁵Tamtéž, s. 18

¹⁶GUERRERO, Gustavo. Cuaderno de trabajo. Rómulo Gallegos. In *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991, s. 277

Román *Canaima* byla napsán, dokončena a publikován ve Španělsku. Po návratu z Guayany Gallegos opustil Venezuelu. V té době byl Gallegos prezidentem Gómezem jmenován Senátorem státu Apure. Gallegos však nesouhlasil s jeho diktátorským režimem a odjel do New Yorku, poté do Španělska. Román *Canaima* vydalo v roce 1935 nakladatelství Araluce.¹⁷ Gallegos pracoval na románu velmi detailně a pečlivě. Měl v rukou obrovské množství informací a vynaložil velké úsilí, aby tyto informace nashromáždil. Poznámky neustále četl a přepisoval. Nejde jen o geniálně propracovanou geografii Guayany, ale také dalších míst, která se nacházejí mimo Venezuelu. Zmiňuje například Britskou Guayanu, Trinidad, Evropu a Severní Ameriku.

Pro Gallegose bylo hlavně důležité v té dané oblasti být, pozorovat, ptát se a zapisovat si nejrůznější mýty, pověsti, legendy a poznávat obyvatele. “Poznámky Gallegosova memoranda vzniknou konkrétního požadavku napsat román *Canaima* y proto jsou zdroj i zrodem díla.”¹⁸ Je důležité si uvědomit, že Gallegosova cesta a zrození literárního díla jsou neoddělitelné. Gallegosovy poznámky jsou objektivní, snaží se pozorovat a splynout s daným územím. Vytváří dokument o Guayaně 30. let 20. století a jeho metoda funguje jako zrcadlo. Snaží se odrazit ve svém díle opravdovou Guayanu.¹⁹

Romány *Doña Bárbara* a *Cantaclaro* jsou samy o sobě velmi kvalitní a reprezentativní díla. *Canaima* završuje toto období jeho tvorby. César Leante v prologu k románu *Canaima* spojuje tyto tři novely v jedno obrovské epické dílo o zemi Venezuele.²⁰

¹⁷SUBERO, Efraín. Cit. d., s. 314

¹⁸Las notas de memorándum de Gallegos resultan de la exigencia concreta de escribir *Canaima* y son, a la vez, fuente y origen de la novela.” GUERRERO, Gustavo. Cit. d., s. 362 (Použit vlastní překlad)

¹⁹GUERRERO, Gustavo. Cit. d., s. 362

²⁰LEANTE, César. Prologo. In *Canaima*. 3.vyd. Republica de Cuba: Casa de las Américas, 1973. s. 7

3. Regionalismus v Latinské Americe

V roce 1492 byl objeven nový, pro Evropu neznámý svět. Od nalezení Latinské Ameriky byli mnozí mořeplavci a dobyvatelé tímto magickým světem okouzleni. Kryštof Kolumbus ve svém dopise králi popsal nalezené území jako ráj, jako zemi hojnosti a věčného jara. Obyvatele, indiány zobrazuje jako ušlechtilé divochy. Je důležité si uvědomit, že ve většině případů šlo o popis nějakého území, o dokumentaci ve formě dopisů, deníků nebo kronik.²¹ Nebyla vždy pravdivá, mnohdy v ní hrála velkou roli i vlastní fantazie. Fascinace přírodou a magie krajiny Latinské Ameriky neustala a pojí se s ní různá literární témata a žánry.

Latinská Amerika byla po staletí územím pod nadvládou Španělska. Počátkem 19. století jednotlivé státy začaly bojovat o nezávislost a postupně se emancipovat. V 19. století došlo k obrovskému rozkvětu literatury ve Španělsku a v Evropě, kde se rozvíjely směry romantismus, realismus, naturalismus a kostumbrismus. V Latinské Americe k tak významnému literárnímu rozkvětu nedošlo, psaly se především dopisy, ódy a eseje.²² Co se románu týče, již od dob kolonizace bylo přísně zakázáno román do Ameriky dovážet. I když se zákaz porušoval a je velmi pravděpodobně, že se například román *Don Quijote* do Ameriky dostal, není divu, že se žánr nemohl rozvíjet tak jako v Evropě.²³ S emancipací a zrodem nových nezávislých států úzce souvisí otázky hledání identity, otázka národa, vlasti a kultury. Otázkou zůstává, co spojuje a tvoří jeden národ? Tyto myšlenky jsou typicky romantické a souvisí.²⁴ Ve Španělsku, ve 30. letech 19. století, vzniká směr kostumbrismus. Jeho hlavním představitelem je především spisovatel a básník Larra. Hlavním motivem mělo to být něco jedinečného, něco, co zachycuje obyčej a zvyky určitého místa a do detailů je vykresluje. Regionalismus je v určitých bodech podobný a je spojený také se vznikem jednotlivých států v Latinské Americe, stejně jako myšlenky důležitosti národa v té době ve Španělsku, které vznikly na základě povstání proti Napoleonovi.²⁵

Hledání identity a kulturní svébytnosti souvisí s daným místem čili s regionem. Jde o prostor, ve kterém společně koexistují odlišné skupiny obyvatel a různé kultury. Jde o jednotný celek, ale vnitřně velmi různorodý. Tento celek není ovšem uzavřený.²⁶ Univerzální se nešíří z centra

²¹HODOUŠEK, Eduard. Cit. d., s. 24–28

²²Tamtéž, s. 24–28

²³HOUSKOVÁ, Anna. *Imaginace Hispánské Ameriky*. 1.vyd. Praha: Torst, 1998, s. 120–125

²⁴Tamtéž, s. 25

²⁵HODOUŠEK, E., RODRÍGUEZ, F. C., FORBELSKÝ. *Slovník spisovatelů Španělska a Portugalska: baskická literatura, galicijská literatura, katalánská literatura, portugalská literatura, španělská literatura*. Praha: Libri, 1999. s. 69

²⁶HOUSKOVÁ, Anna. Cit. d., s. 26

na periferii, ale zdrojem energie je jedinečné, regionální. Místo, region je otevřené, je zde něco, co spojuje tento region s něčím větším, globálním.²⁷

Regionalismus není vymezená geografická oblast čili uzavřený prostor, který ukazuje problémy sociologické, morální nebo politické tohoto daného území. Stejně tak jako univerzálnost neznamena jen něco obecného, co se absolutně netýká jednoho daného místa. Jelikož téma regionalistických románů se vždy týká nějakého určitého místa. Emir Rodriguez Monegal odsuzuje tuto dichotomii: „Jediný možný postoj je rozpoznat, že americký umělec nemůže být nucen uzavřít se jen do toho místního, do typického.“ Zastává názor, že pokud se chce spisovatel zaměřit jen na jedno dané území, které nebude souviset s ničím jiným jen s tím daným územím, měla by to být jeho vlastní iniciativa a pocit, nikoliv však proto, že je to fundamentální, že je to omezené, uzavřené.²⁸ Základ je region, ale tento region je otevřený do dalšího světa a souvisí s celou Latinskou Amerikou.²⁹

3.1. Hispanoamerický regionalismus

Regionalismus se v Latinské Americe velmi rozvinul a román v první třetině 20. století poprvé dosáhl svého prvního vrcholu. Mezi nejdůležitější zástupce regionalismu řadíme *La Vorágine* José Eustacia Rivery, *Doña Bárbara* Rómula Gallegose a *Don Segundo Sombra* Ricarda Guiraldese.³⁰ Tato a mnohá další díla pojednávají především o krajině. Nádherná příroda, rozsáhlá nekončící krajina, která vybízí k tomu, aby byla zdokumentována. Nejde však jenom o krajinu. Spisovatelé se vyjevuje krajina, kterou obývají lidé, krajina, která sebou přináší kulturu, zvyky, historii, tradici a také sociální a politické problémy. Již nejde o líčivé vykreslení světa, ani o dílo čistě literární, ale o autentické vykreslení reality. Jde o svědectví, jde o vlastní zážitky a o pozorování.³¹

Díky regionalistickému románu mohla Latinská Amerika konečně podat svědectví o sobě samé. Důležitým tématem mnohých románů byla cesta. Cesta hlavních hrdinů z města do provincií. Tato cesta symbolizuje hledání. Ať už dobrodružství nebo vlastní identity, sebe sama a

²⁷Tamtéž, s. 122

²⁸„La única actitud posible es reconocer que el artista americano no puede estar obligado a confinarse en lo local, en lo típico.“ MONEGAL, Emir Rodriguez. *Narradores de esta America*. Barcelona: Editorial Alfa, 1961. s. 11–12 (použit vlastní překlad)

²⁹HOUSKOVÁ, Anna. Cit. d., s. 122

³⁰Tamtéž, s. 122

³¹MONEGAL, Emir Rodriguez. Cit. d., s. 13

symbiózy s celkem. Není to síla odstředivá, která nás táhne někam na okraj, ale síla dostředivá. Díky této cestě se dostáváme do středu, do centra a k jádru nás samých a Ameriky.³²

Krajina není jenom krajina geografická a historická, ale to důležité jsou její obyvatelé. Důležité jsou zde dva elementy, člověk a země. Země, ať už je to prales, hory, pampa nebo jakékoliv prostředí, člověka jistým způsobem vytvaruje, vychová, daruje mu jisté rysy a povahu. Krajina má duši, která se zrcadlí v člověku a člověk se může najít v dané krajině. Krajina se stává hlavním místem dění, hraje významnou roli, především ve spojení s lidmi. Krajina a lidé se navzájem ovlivňují a krajina se mnohdy stává samotným protagonistou.

Latinská Amerika má nutnou potřebu znovu najít svojí historii, něco svého. Nestačí jim již vývoj, jakási evoluce, která někam vede, chtějí něco svého. Rómulo Gallegos ve svých prvních článcích pojednává o známém konfliktu barbarství a civilizace. Věří, stejně jako Domingo Faustino Sarmiento, že kultura, město, vzdělání a Evropa je civilizace. „Civilizace znamená dobytí svobody a je to prostředek životně důležitý. Stejným způsobem funguje barbarství, které způsobuje tyranii a tyranie vyvolává ještě větší barbarství.“ [...] „Evropa je historická realita, kde potřeba přírodního řádu byla překonána kulturním řádem, což je hlavní cíl svobodného člověka.“³³ Toto téma je i hlavním tématem v *Doña Bárbara*, kdy Doña Bárbara charakterizuje barbarství spolu s rozsáhlými llanos a ten co přišel z města symbolizuje civilizaci. V románu *Canaima* si v této práci ukážeme i jiné možné pohledy.

Román *Canaima* je kniha, která by se mohla zařadit do spousty žánrů. Byla označena jako *novela de la tierra* (regionalistický román) *novela de la selva*, (román pralesa) *novela de la historia venezolana* (román historie Venezuely), *novela geográfica* (zeměpisný román), *novela de la barbarie contra la civilización* (román barbarství a civilizace), *novela del río* (román řeky), *novela del paraíso perdido* (román ztraceného ráje). Jak vidíme, tematika románu je velmi široká. Především byl tento román označen jako *novela de realismo social* (román sociální).³⁴ My se zaměříme na téma románu pralesa.

³²HOUSKOVÁ, Anna. Cit. d., s. 123

³³„La civilización es una conquista de la libertad y es su medio vital, de la misma manera que la barbarie origina el despotismo y este genera mayor barbarie.“ [...] „Europa es una realidad histórica donde la necesidad del orden natural ha sido superada por el orden cultural, que es la meta del hombre libre.“ FAUSTINO SARMIENTO, Domingo. *Facundo*. 1.ed. Buenos Aires: Editorial Kapelusz, 1971. s. 33. (použit vlastní překlad)

³⁴MINGUET, Charles. Cit. d., s. 19.

3. 2. Román pralesa

„Neexistuje ani jeden prostor v latinskoamerické přírodě, který by vyvolal tak protikladné literární zobrazení, jako je prales. Pro některé arkáda, ráj, rajská zahrada nedotčené místo zrodu, pro jiné zelené peklo, past, vězení nebo živočišný labyrint [...]“³⁵ Prales se rozprostírá na obrovském území v mnoha částech Latinské Ameriky. Z krajiny geografické se zplodila krajina literární a regionalistického román se vyčlenil román pralesa.³⁶ Krajina hraje velkou roli v hispanoamerické literatuře, především od 19. století. Již Kryštof Kolumbus popisoval krajinu jako topos líbezného místa, *locus amoenus*, kde ho spojuje s rájem na zemi. Andrés Bello ve svých ódách taktéž poukazuje na *locus amoenus*, což je pro něj venkov čili Amerika. Oslavuje americkou přírodu, kterou považuje za jedinečnou a kouzelnou.“³⁷ Jorge Isaacs ve svém románu *María* taktéž popisuje *locus amoenus*, statek v přírodě, ale příroda není již vylíčena jako jedinečná perla, ale i jako příroda nebezpečná.³⁸ První zmínky o americkém pralesi byly chápány jako rajská místa, jako nádherné katedrály, kde člověk může najít klid a mír. Inspirací byly většinou pastýřské romány, jako například *Galatea* od Cervantese. Místo krásné a líbezného je spojováno s romantismem a nejvýznamnějším románem pralesa tohoto směru je *Cumandá* autora Juana Leóna Mery. Chápání pralesa jako krásné katedrály se podobá středověké gotické katedrály. Připomíná také středověké lesy, které působili tajemně a nepřátelsky, ale současně to byla místa útěku a návratu ke kořenům lidského bytí.³⁹

Vnímání pralesa jako krásné katedrály však netrval dlouho. „Člověk, který pronikne do tohoto posvátného místa, naruší čistotu a přemění ráj v peklo. Příroda se chce vetřelci, který se opovážil proniknout do jejího prosotru pomstít.“⁴⁰ Prales se začíná bránit a nechce člověka-vetřelce ve svých zelených komnatách.

Román pralesa vždy doprovází jistá cesta, kterou podniká hlavní postava. Tato cesta je vždycky velice náročná a protagonistovi se staví do cesty značné překážky. Řekněme, že se cesta podobá cestám rytířů z rytířských románů, kteří musí neustále překonávat nějaké překážky.⁴¹

³⁵„No hay espacio en la naturaleza latinoamericana que haya suscitado representaciones literarias tan opuestas como la selva. Arcadia, Jardín del Edén o Paraíso inviolado del Génesis para unos, „infierno verde“, trampa, cárcel o laberinto vegetal para otros [...]“ AÍNSA, Fernando. *Del topos al logos. Propuestas de Geopoética*. Madrid: Iberoamericana, 2006; Frankfurt am Main: Vervuert, 2006. s. 51. (Použit vlastní překlad)

³⁶AÍNSA, Fernando. Cit. d., s. 51

³⁷HOUSKOVÁ, Anna. Cit. d., s. 128

³⁸HOUSKOVÁ, Anna. Cit. d., s. 134

³⁹AÍNSA, Fernando. Cit. d., s. 57

⁴⁰„El hombre, al penetrar en su espacio sagrado, viola la pureza y tranforme el paraíso en un infierno. La naturaleza se venga del intruso que se ha atrevido a penetrar en su espacio“ Tamtéž, s. 58 (Použit vlastní překlad)

⁴¹ Tamtéž, s. 52

Básník Alonso de Ercilla y Zúñiga, autor díla *La Araucana*, se sám účastnil cesty dobývání Chile. Tedy měl možnost vše pozorovat na vlastní oči. Jeho osobní zkušenost vedla ke vzniku eposu, ve kterém se objevují, mimo jiné, motivy cesty, především cesty neproniknutelnou přírodou na posvátné místo. To, co je zde nejdůležitější, není cíl, tedy utopické rajske místo, ale samotná cesta pralesem. Vidíme bod setkání dvou světů a opuštění toho prvního, jsou zde také vykresleny motivy cesty: dobývání, touha po majetku, ziskuchtivost. Vykresleno je i rajske místo a lidská přirozenost v kontrastu s boji a chamtivostí, idylická příroda a příroda jako divočina.⁴²

Román pralesa může být chápán také čistě jako zelené peklo. Nádherně to můžeme vidět v literární tvorbě Horacia Quirogy, především v porívkách. Protagonista chce zbohatnout nebo hledá sebe sama, je zklamaný ze světa nebo lidí kolem sebe a potřebuje utéci, touha poznat prvotní hodnoty života. Prales působí jako hřbitov, vězení nebo labyrint, ze kterého není jednoduché utéci a kde nebezpečí číhá úplně všude.

Tématem pralesa se nadále budeme zabývat. Krajina, prales, jak již bylo zmíněno, znamenala rajske místo, idylické místo, místo, které si člověk mohl podmanit. Civilizace měla zvítězit nad barbarstvím. Tento pohled se však mění. Člověk si přírodu již nadále nemůže podmanit, příroda je mocnější než člověk a stává se samotným protagonistou. Prales je místem střetu, je bodem setkání člověka s magií a kouzly, s naprosto jiným světem, kterému nerozumíme.⁴³ Je to setkání s tajemstvím, které je nerozluštitelné.

3.3. Román *Canaima*

Román *Canaima*, se řadí mezi romány pralesa. Prales se nám představuje jako místo d'ábelské, ale zároveň okouzlující. Jako dvojice Canaima a Cajuña, kteří spolu neustále bojují. Poté se setkáváme s Marcosem Vargasem a doprovázíme ho na jeho cestě, kterou lze vnímat jako cestu iniciační, která vede do středu pralesa a do středu jeho nitra. Postavy a jejich chování se v románu vlivem pralesa postupně mění a pro mnohé již nebude cesty zpátky. Prales se nedá spojit s civilizací, prales je místo smrti, ale i zrození. Je to prvotní místo všeho vzniku a zániku. Setkáme se v něm s barbarstvím, ale i dobrotou a láskou.

Román *Canaima* začíná i končí pohledem na moře, na řeku Orinoko, na prales a na život v něm. Je to příběh člověka, Marcose Vargase, který se vydává na cestu vstříci životu. Od malička se

⁴²HOUSKOVÁ, Anna. Cit. d., s. 150–151

⁴³HOUSKOVÁ, Anna. Cit. d., s. 151

zajímal o geografii, o krajinu Guayany, o indiány. Poslouchal příběhy mužů od Orinoca. Jeho první seznámení s pralesem začíná již setkáním s Ponchopirem, indiánem Maquiritare, kterému ukázal Ciudad Bolívar. Ponchopire mu tehdy řekl: „Cuándo tu yendo allá, Ponchopire enseñándote las cosas“ [...] „Tú yendo tú yendo. Yo mirándotelo en los ojos.“ (s. 15)⁴⁴ („Až ty jít tam, Ponchopire ti všechno ukázat.“) [...] („Ty tam jít, ty tam jít. Já ti to číst v očích.“) [s. 14-15]⁴⁵ Matka Marcose však poslala na studia, protože nechtěla, aby propadl špatnému vlivu a aby mu z hlavy vyhnala myšlenku kaučukového dobrodružství. Marcos Vargas se však vrátil se stejnou povahou a se stejným temperamentem s jakým odešel a jeho touhu po životě nebylo snadné uhasit. Potkal se s nejrůznějšími lidmi, kteří se velmi podobají těm, které Gallegos potkal na své cestě do Guayany, musí čelit nejrůznějším situacím a postupně poznává tento kraj a jeho problémy a nebezpečí. Nejvíce informací o kraji Guayaně se dozvídá díky Manuelu Maderovi, se kterým se spřátelí. Madera mu vypráví o kaučuku, zlatu a vykořisťování a dalších problémech Venezuely. Setkává se s Miguelem Ardavínem, s kazikem a postupně začíná chápat obrovskou nespravedlnost a krutost, které Ardavínové a kaučukové společnosti páchají. Marcosovo další setkání s pralesem proběhlo díky Juanovi Solitovi, který je v románu další postavou a ke které se ještě vrátíme. K Marcosovu opravdovému setkání s pralesem dojde až v druhé polovině románu. Prales ho překvapí a postupně ho začne měnit. Prales zde funguje jako živý organismus, jako hlavní postava a Marcos je Canaimou, pralesním duchem navždy pohlcen. V pralese dojde k vyvrcholení jeho cesty, dojde k spojení jeho duše s duší pralesa. Jeho cesta končí opět v pralese, kdy se rozhodne vrátit a žít svůj život mezi indiány, ale jestli je to život, který chtěl, to se nedozvíme.

⁴⁴GALLEGOS, Rómulo. *Canaima*. 3.ed. República de Cuba: Casa de las Américas, 1973. s. 15. Všechny další citáty jsou z tohoto vydání

⁴⁵GALLEGOS, Rómulo. *Canaima*. Přeložil Zdeněk Velíšek. 1.vyd. Praha: Práce, 1961. s. 14-15. Všechny další překlady jsou z tohoto vydání.

4. Prales

4.1. Pojetí pralesa jako prostoru

Prales není jen místem geografickým. Prales je místem s tajemstvím a nekonečný prostor. Už od první kapitoly, nám autor popisuje přírodu Guayany, kde řeka Orinoko i prales působí jako živé postavy.⁴⁶ Ve stejnou dobu se nám ale také otevírá pohled na místo krutostí a násilí v tomto kraji. Vidíme zde kontrast Guayany, krajiny, která žije svým rytmem v souladu s bohatou faunou a flórou a obyvatelem indiánem. Pozorujeme řeka Orinoko, jejíž vody se stékají ze všech možných končin, mísí se s jinými, jako jedno velké bludiště a postupně se blíží k moři.

„... el río niño de los alegres regatos al pie de la Parima, el río joven de los alardos escarceos de los pequeños raudales, el río macho de los iracundos bramidos de Maipures y Atures, ya viejos y majestuosos sobre el vértice del Delta, reparte sus caudales y deposite sus hijos hacia la gran aventura del mar.“ (s. 2)

(„Řeka, dítě veselých tůňek při patě Parimy, jinošská řeka chlubící se prvními rozčeřenými peřejemi, chlapácká řeka hněvivě řvoucí ve vodopádech Atures a Maipures, vznešená svým ušlechtilým stářím, dělí zde na počátku delty své proudy a posílá své syny vstříc velkému dobrodružství, vstříc moři.“ [s. 6])

Díky nádhernému zobrazení přírody si můžeme představit vztah přírody a člověka, jako by k sobě patřili.⁴⁷ Na druhou stranu však pozorujeme, že vody synů Orinoka se v smísí s dalšími rameny, která jsou různých barev, zelené, černé, zkalené a rudé jako krev sběračů kaučuku.

První dvě kapitoly románu *Canaima* nám předestírají téma celé knihy. Již od začátku pozorujeme dualitu a ambivalentnost. Jde o dualitu mezi přírodou a člověkem. Navíc v těchto dvou kapitolách vidíme fascinující přírodu jako a ráj na zemi, zároveň pozorujeme její zákeřnost a nebezpečí, které nastražila. Fauna a flóra je obdivuhodná, na jedné straně mírumilovná tichá a klidná, na druhé straně strašlivá a smrtelně nebezpečná. Dvojitý pohled je i na člověka. Jeden typ člověka je indián, který žije v pralesi, v souladu s přírodou a na kterém se ukazuje prvotní vztah člověka a přírody. je to prvotní vztah člověka a přírody. Druhý typ

⁴⁶VELÍŠEK, Zdeněk. Cit. d., s. 285

⁴⁷ALMOINA de CARRERA, Pilar, *Canaima: Arquetipos ideológicos y culturales*. In *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991, s. 328-329

člověka je el racional (běloch), vykořisťovatel nebo vykořisťovaný, který do pralesa přichází z nejrůznějších důvodů.⁴⁸

Prales se stává protagonistou románu, protože ovládá životy jiných svým kouzlem a svou přitažlivostí. Prales se podobá hluboké jeskyni, či tmavé propasti které skrývají poklady. Přitahuje nejrůznější typy lidí, cestovatele, hledače dobrodružství, uprchlíky, kteří hledají azyl nebo únik ze světa. V pralese se skrývá nejenom zlato a diamanty, ale také přírodní bohatství, kaučuk. Mnozí odváží, kteří přišli do pralesa hledají způsob lehkého a rychlého zbohatnutí.⁴⁹ Honba za bohatstvím není ale vůbec jednoduchá.

V druhé kapitole: *Guayana de los aventureros* (Guayana Dobrodruhů) se nám ukazuje pohled na Guayanu „la de las inmensas regiones misteriosas donde aún no ha penetrado el hombre.“ (s. 7) („ta, která střeží tajemství nesmírných prostorů, do nichž dosud nepronikl běloch“) [s. 9] a také Guayanu indiána, jehož osud je velmi smutný, protože jeho rasa postupně vymírá. „la del aborigen abandonado a su condición primitiva, que languidece y se extingue como raza sin haber existido como pueblo para la vida del país.“ (s. 7) („ta, jejíž původní obyvatel, ponechaný sevému primitivnímu životu hyne a vymírá jako rasa, aniž existoval jako národ platný pro svou zemi.) [s. 9]“ Gallegos podává svědectví a upozorňuje na postavení indiánů a na nesmírný prostor dosud neprozkoumaný, kde je ještě stále panenská příroda. Gallegos líčí přírodu jako úhel pohledu. „Nejenom, že člověk přírodu vidí, ale také se on sám vidí jinak, závisí také na tom, jak se dívá: Marcos Vargas, jako představení; Gabriel Ureña, jako divák.“⁵⁰ Guayana skrývá obrovské bohatství, kterého se zmocňuje běloch, vykořisťovatel, který zotročuje sběrače. Cesta za bohatstvím funguje na způsob loterie. „Guayana era un tapete milagroso donde unazar magnífico echaba los dados y todos los hombres audaces querían ser de la partida.“ (s. 8) („Guyana, kouzelný koberec, na kterém skvostná náhoda metala kostky, a všichni smělci chtěli v té hře zkusit štěstí.“) [s. 10] Někteří měli štěstí a těžili kaučuk nebo narazili na zlatou žílu, jiní navždy v pralese zůstali. Ti, co se vrátili, byli však navždy zakletí a již se nedokázali stát znovu součástí společnosti a začít žít nový život.

⁴⁸Tamtéž, s. 328–329

⁴⁹CARRERA, Gustavo Luis. Cit. d., s. 320.

⁵⁰„La naturaleza es un punto de vista, y el hombre no sólo ve sino que se ve distinto cuando sólo mira o dependiendo de cómo mira a la naturaleza: Marcos Vargas, como espectáculo; Gabriel Ureña, como espectador.“ FUENTES, Carlos. *Valiente mundo nuevo: Épica, utopía y mito en la novela hispanoamericana*. Madrid: Mondatori España, 1990. s. 105

„[...] los hombres mismos, que a eran otros, con una extraña manera de mirar, acostumbrados los ojos a la actitud recelosa ante los verdes abismos callados, con otro dejo en la voz, musgo de las resonancias que le nacieron en el húmedo silencio silvestre.“ (s. 10)

(„A muži sami, neboť už to nejsou ti, co kdysi do pralesa odjeli. Mají teď divný pohled, oči uvyklé nedůvěřivému těkání po propastné mlčící zeleni, mají teď jiný hlas, který zní po mechu, jenž bují ve vlhkém lesním tichu.“) [s. 9]

Prales je opravdu fascinujícím místem a již před vznikem díla *Canaima* existovala jiná díla. Již jsme zmínili, například román *Mariú*, ale v tomto románu prales není líčen, tak jako v *Canaima*. Nicméně pohled na prales, jako na zrádný a démonický organismus, kde smrt, číhá na každém kroku, nalézáme například v tvorbě Horacia Quirogy, především v povídce *Los Mensú*. Prales se zde ukazuje jako krutý a působí jako vězení, ze kterého není úniku.⁵¹ Dalším významným románem pralesa je *La vorágine* (Vír), kterou napsal José Eustacio Rivera. Prales zde figuruje jako živý organismus, který ovlivní člověka natolik, že začne blouznit a ztratí zdravý rozum. Dostane do stavu deliria. Člověk – vetřelec je nakonec pohlcen nesmírností pralesa.⁵² Tento román si je s románem *Canaima* v mnohém podobný, ale v mnohém se i liší. Pro oba autory prales znamená jistou přitažlivost a fascinaci a zároveň něco, co budí hrůzu a strach. Pro oba je prales chrámem, kde stromy vypadají jako sloupy katedrály. Prales je ale také zeleným peklem a bludištěm, kde se člověk mění. Příroda reprezentuje tajemnou, všudypřítomnou a neuchopitelnou sílu, která se potichu přikrade, pronásleduje postavy a řídí jejich osud.⁵³ Základní rozdíl je v pojetí člověka a pralesa. V románu *Vír* je Arturo Cova pralesem nakonec úplně pohlcen a umírá, oproti tomu v románu *Canaima* Marcos Vargas splynes pralesem v jedinou entitu, znovu se narodí.

Prales je mystické místo. Daniela Hodrová vysvětluje dvojí možný pohled na místo s tajemstvím. V mýtickém myšlení, poté ve středověku, ale i dnes se rozlišovala místa světská čili profánní a posvátná neboli sakrální. Ve středověku byla většinou tato místa spojována s křesťanstvím. Důležité je, že prožitek na posvátných místech byl docela jiný než na místech světských. „Posvátné místo ve svém primárním významu je územím, na kterém lidská bytost zažívá intenzivněji než jinde vlastní bytí...“⁵⁴ V tomto modelu jsou místa charakteristická tím,

⁵¹Tamtéž, s. 320.

⁵²Tamtéž s. 320.

⁵³LEANTE, César. Cit. d., s. 8.

⁵⁴HODROVÁ, Daniela. *Místa s tajemstvím*. 1.ed. Praha: KLP, 1994, s. 6.

že jsou nějakým způsobem ohraničena. Marcos Vargas zažívá velmi silně prožitek v pralesu, ale prales ohraničený prostor není. Další model, nás odkazuje na vnitřní posvátné místo, tedy naše nitro. Marcos Vargas vstupuje do pralesa čili překračuje pomyslnou hranici. Nachází se na spojnici dvou míst. Dalo by se říct, že Marcos překračuje hranici a dostává se na mystické místo, do pralesa, kde postupně dojde k jeho transformaci. Tento přechod však není tak markantní, jako například v románu *La Vorágine*. Marcos, už když byl malý, pocítil kouzlo ducha pralesa a také se s ním znovu setkal díky Juanovi Solitovi. Prales zde symbolizuje prostor, ale neohraničený. Daniela Hodrová ve své knize *Místa s Tajemstvím* zmiňuje také prales neboli divočinu. V kapitole *Sestup do divočiny* vysvětluje, že divočina neboli prales je tajemství, do kterého nelze proniknout. Sestup, jak již název napovídá je nějaký druh cesty a autorka se zmiňuje noetickou neboli autoetickou cestu. Tato cesta je charakteristická hledáním sebe sama neboli hledáním ztracené přirozenosti. Marcos Vargas podnikl cestu fyzickou ale i cestu ve svém nitru, tedy cestu autoetickou. Tato cesta přináší nejvyšší poznání, neboť je to návrat k úplnému prvopočátku vlastní osoby.⁵⁵

Když si představíme prales, ve kterém je všechno spojené, propletené, nejasné a tajemné, působí trochu jako lidská mysl, která je také velmi záhadná, propletená a nejasná. Prales a Marcosovo nitro jsou si docela podobné. Marcosova cesta do pralesa je zároveň cestou do nitra jeho mysli. Dostává se na tajemné místo, kde hranice jsou velmi nejasné: „toto místo a jeho tajemství nemůžeme uchopit jako celek, uniká nám pro svou nekonečnou hloubku i pro svůj sklon prorůstat všední realitou.“⁵⁶

Prales tedy můžeme chápat jako mystické místo, které skrývá nějaké tajemství. Je krásné a zároveň smrtelně nebezpečné. Ovlivňuje životy lidí, kteří do pralesa vstoupí a proplétá se s jejich myslí. Nemůžeme říct, že je prales ohraničený prostor. Prales a člověk vytváří určitý celek, který je velmi komplexní. Tento vztah člověka a přírody se nám nejlépe ukáže na postavě Marcose Vargase, který se v následujících kapitolách pokusíme interpretovat.

4.2. Mystický prales a duch Canaima.

Gallegosova cesta do Guayany mu poskytla obrovské množství materiálu, který tvoří extraliterární bohatství románu *Canaima*. Jak již bylo řečeno, román pralesa se začal rozvíjet mnohem dříve. V Gallegosově době se hodně mluvilo o pralesu a o krajině obecně, protože pro

⁵⁵ Tamtéž, s. 135

⁵⁶ Tamtéž, s. 8

Latinskou Ameriku je krajina námětem i motivem k jakékoliv tvorbě. Příběhy o kráse pralesa a zároveň jeho děsivosti se vyprávěly celou Venezuelou. Zlato, diamanty a další

poklady přitahovaly zvláštní silou člověka, který se stal vězněm a milencem pralesa. Gallegos jistě znal tyto legendy a spoustu jich se stalo také legendami knihy *Canaima*.⁵⁷

Co vlastně znamená Canaima? Dnes si každý pod pojmem Canaima představí národní park ve Venezuele, který patří mezi světové dědictví UNESCO. S Gallegosovou dobou nemá skoro nic společného. Prales, jak jsme již mnohokrát zmínili, existuje, je živý, jako postava. Indiáni, kteří odjakživa v pralese žili, vnímají jeho tlukot srdce, jeho dech a jeho záhadnou sílu. Ani pro indiány neexistuje žádné vysvětlení, také je pro ně život v pralese jedna velká záhada.

Canaima je zlý pralesní duch, který si svoji záhadnou silou dokáže přitáhnout a zmocnit se člověka. Oproti němu stojí bůh Cajuña, hodný pralesní bůh.⁵⁸

„El maligno, la sombría divinidad de los guaicás y maquiritares, el dios frenético, principio del mal y causa de todos los males, que le disputa el mundo a Cajuña el bueno. Lo demoníaco sin forma determinada y capaz de adoptar cualquiera apariencia, viejo Ahrimán redivivo en América“ (s. 245)

(„Zlé a ponuré božstvo Guaiců a Maquiritarů, bůh zuřivý a vzteklý, počátek a příčina veškerého zla, sok dobrého Cajuñi, s nímž bojuje o vládu nad světem. Ďábelský duch bez určité podoby, schopný vzít na sebe jakoukoliv tvář – americká podoba dávného Ahrimána.“) [s. 175]

Canaima způsobuje veškeré zlo. Má ve své moci všechno živé. Z již divokých šelem dělá šelmy krvelačné, které zabíjí bez slitování a z hadů dělá ty nejjedovatější nestvůry na zemi. Plaší tapíry, kteří zničí vše, co se jim postaví do cesty. Nejenom že ovládá zvířecí svět, ale patří mu také svět rostlinný. Canaima se však nejvíce vyřádí na lidské duši a srdci. Když Marcos Vargas vstoupí poprvé do pralesa, stane se v ten moment jednou z obětí Canaimy.

„Y fue el quien, bajo la forma de aquel extraño silencio que de pronto se había producido, se asomó aquella noche a la linde del bosque para conocer a Marcos Vargas, cuyo destino ya estaba en sus manos.“ (s. 245)

⁵⁷Tamtéž, s. 320

⁵⁸SEIJAS, Pedro Díaz. La realidad y el mito de la selva en Canaima. In *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991, s. 480

(„A Canaima to byl, kdo se v podobě podivného ticha, jež náhle zavládlo kolem tábora, vynořil té noci na okraji pralesa, aby poznal Marcose Vargase, jehož osud měl již ve svých rukou.“) [s. 176]

Můžeme najít spoustu teorií, které pojednávají o původu Canaima. Podle legendy není ani bůh ani ďábel ani duch, je spíše strašidlo nebo jakási obluda, která je zlá, je to nepřítel indiánů, kteří se jí bojí. Pokud obluda napadne nějakého indiána, začne z něj vycházet hlas Canaimy.⁵⁹ Stejně se projevuje Canaima v postavě hraběte Giaffara, který do pralesa unikl před společností. Z jeho chýše se často slýchávají podivné zvuky. „Canaima en cabeza de racional [...] Pero a las preguntas respecto de los misteriosos gritos se miraron unos a otros y nada respondieron.“ (s. 298) („Canaima v bělochově hlavě,“ [...] Ale když se vyptával na tajemné výkřiky, dívali se jeden na druhého a neodpovídali nic.) [s. 212]

V následující analýze vycházíme ze studie Daniely Hodrové, z díla „Místa s tajemstvím.“ Když se na prales podíváme zvenčí, představíme si velkou rozsáhlou zelenou masu. V naší myslí, jelikož mysl si ráda všechno uspořádává po svém, je jasný obraz, tedy obraz pralesa jako hmotného místa. Takovéto vnímání se označuje hylotropní. Dokud se do pralesa doopravdy fyzicky nedostaneme, naše mysl je nastavena funguje tímto způsobem. Jakmile se však dostaneme dovnitř pralesa, překročíme hranici a naše vnímání začne fungovat zcela jinak. Takovéto vědomí se nazývá holotropní. Marcos Vargas překračuje pomyslnou hranici z civilizovaného světa do světa pralesa. Dalo by se říci, že pokud je naše vnímání hylotropní, dvě místa jsou pro nás zřetelně oddělená a Marcos Vargas se přemísťuje z jednoho do druhého kdy se místa mění z všedního na místo s tajemstvím.⁶⁰ Pokud však je naše vědomí holotropní, hranice pro nás neexistuje. Marcos Vargas se již dříve setkal s pralesem, a to díky indiána Ponchopira a také Juana Solita. Již tehdy se jeho vědomí začalo měnit na holotropní. Z tohoto vyplývá, že se nejedná o místo jako hmotný prostor, ale čistě o naše vědomí. Každá postava vnímá jinak, naskytuje se nám tedy mnoho různých pohledů. Daniela Hodrová rozděluje způsob vnímání na místo bez tajemství, místo jasně ohraničené, které je „místem kolektivním“⁶¹ a na místo s tajemstvím, které je „místem individuální lidské zkušenosti“⁶² V románu *Canaima* můžeme uplatnit oba tyto pohledy, a to na samotný prales. Prales je místem kolektivním, svědectví života lidí, kteří zde žijí, sociální kritika a jedna z forem barbarství. Je to místo, o kterém se vyprávějí příběhy, legendy a z úst dobrodruhů a cestovatelů se místem kolektivním.⁶³

⁵⁹SUBERO, Efraín. Notas explicativas. In *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991, s. 255

⁶⁰HODROVÁ, Daniela. Cit. d., s. 11

⁶¹Tamtéž, s. 11

⁶²Tamtéž, s. 11

⁶³CARRERA GUSTAVO Luis. Cit. d., s. 320

Současně, díky postavě Marcose Vargase, je prales místem čistě individuální. Marcos Vargas se vlivem pralesa mění a prales se spojí s jeho nitrem, tedy „místem s tajemstvím je nitro“⁶⁴

Každé místo s tajemstvím, ať už je to chrám, lidské nitro, dům, řeka nebo divočina, má jeden společný znak. Každé se nám jeví jako spleť sítí nejasností nebo jako cesty, které nikam nevedou a kde se můžeme jednoduše ztratit. Takovou charakteristiku má labyrint. Marcos Vargas se s takovým labyrintem setká a jeho cesta je začátkem a iniciační zkouškou života.⁶⁵ Marcos Vargas se na své cestě postupně mění a transformuje. Prales řídí jeho osud, duch Canaimá ho posedl a už ho neopustí.

⁶⁴HODROVÁ, Daniela. Cit. d. s. 11

⁶⁵Tamtéž, s. 12

4.3. Marcos Vargas a jeho cesta

Marcos Vargas je stěžejní postavou románu *Canaima*. Na jeho postavě se nám ukazuje důležité téma celého díla, a to vztah člověka a přírody, kterým se budeme dále zabývat a také motiv cesty. Marcos podniká cestu z civilizace do pralesa. Daniela Hodrová vysvětluje důležitost románu o cestě, který se objevil již v 18. století. Civilizovaný člověk sestupuje do divočiny, která je charakteristická prostorovou vzdáleností od domova tím, že leží vně, je někde jinde. Je to neznámé a neprobádané prostředí.⁶⁶ Každá cesta musí mít i nějaký motiv. Daniela Hodrová uvádí tři možné motivace k cestě. Marcosovi nejde o skryté poklady ani o zbohatnutí. Chce především zažít velké dobrodružství a chce okusit, co je to život, což by odpovídalo první možnosti motivace podle Hodrové. Jakmile však pozná místní zvyky, zažije nespravedlnost a procitne ze své naivní představy o světě, jeho motivací k sestupu do pralesa bude konflikt se světem a deziluze z civilizace.⁶⁷ Jeho tajným a nejdůležitějším přáním je touha poznat sebe sama.⁶⁸ „Cesta nabývá charakteru *iniciační katabáze* (sestupu), přináší putujícímu nejvyšší poznání, obrozuje jej nebo přímo proměňuje v zasvěcence.“⁶⁹ Tento sestup nazýváme také cestu noetickou čili cestu mystická, která vede hluboko prosterm i časem a kde hlavním cílem je poznat sebe sama.⁷⁰

4.3.1. Marcosovo první setkání s pralesem

V prvních dvou kapitolách knihy se seznamujeme s prostředím venezuelské Guayany jak geograficky, tak sociologicky. Jsme posluchači a někdo nám vypráví příběh o Orinoku, indiánech, o fauně a flóře, o kráse a nebezpečích tohoto kraje, o magii pralesa. Třetí kapitolou začíná příběh a cesta Marcose Vargase.⁷¹ Již jako dítě byl velmi zvědavý a zvědavý. Nejvíce ze všeho ho zajímala rozsáhlá krajina, bludiště řek a pralesa, chtěl se dozvědět o domorodých obyvatelích a nejraději naslouchal sběračům kaučuku, kteří se občas do města vraceli a vyprávěli nejrůznější příběhy. Marcos se poprvé setkal s pralesem díky indiánovi z kmene Maquiritare, kterému dělal průvodce městem. Vyzařovalo z něj něco neznámého a přitažlivého „Marcos Vargas sentía que iba al lado de un misterio viviente y procuraba sondearlo.“ (s. 14) („Marcos Vargas však přesto cítil, že jde po boku živoucího tajemství a snažil se je prozkoumat.“) [s. 14] Indián mlčel, upíral pohled na jedno místo a při pohledu na něj se Marcos

⁶⁶ HODROVÁ, Daniela. Cit. d. s. 133

⁶⁷ Tamtéž, s. 134

⁶⁸ LEANTE, César. Cit. d., s. 12

⁶⁹ HODROVÁ, Daniela. Cit. d. s. 135

⁷⁰ Tamtéž, s. 135

⁷¹ ALMOINA de CARRERA, Pilar. Cit. d., s. 328

ponožil do svých představ a snil o dobrodružství v divočině. Marcos věděl, že indiáni nikdy nikomu neprozradí své jméno, protože mají pocit, že kdyby jméno prozradili, odevzdali by i část sebe. Carlos Fuentes také vysvětluje, že pouhé pojmenování věci je krůček k civilizaci.⁷² Indián mu nakonec prozradil své jméno, které znělo Ponchopire, čímž vyjádřil důvěru a řekl Marcosovi, že až do pralesa půjde, vše mu ukáže. Toto setkání představuje první kapku magie, kterou byl Marcos Vargas okouzlen, která se mu vsákla do kůže a již tam zůstala. „Y aquella tarde Marcos regresó a su casa como bajo el influjo de un hechizamiento.“ (s. 15) („A toho večera se Marcos Vargas vrátil domů jako očarován.“) [s. 15].

Marcos vyrůstal v drsném prostředí, byl muž činu a již jako kluk byl vůdcem svých kamarádů. Nebyl ale žádný tyran, byl velmi temperamentní, měl radost ze života, upřímný charakter a dokázal si rychle získat respekt. Byl odvážný a rád si svou odvahu dokazoval. Jediná škola a vzdělání pro něj byla škola života a touha po objevování a dobrodružství. I když ho jeho maminka poslala na čtyři roky na studia, aby ho uchránila před jeho vlastními myšlenkami, po studiích se vrátil jako dospělý, silný muž, s úplně stejnou povahou a stejně okouzlen, jako tenkrát při setkání s Ponchopirem.

Marcose Vargase nejlépe charakterizuje jeho instinkt, kterého má na rozdávání. Jeho touha po poznání roste, protože často poslouchá příběhy a legendy, zážitky a zkušenosti, které kolují z úst do úst po celém kraji a díky nimž se dozvídá víc a více o pralese. Tehdejší setkání s Ponchopirem znamenalo také setkání dvou kultur, setkání s původním obyvatelem Ameriky, s přirozeným obyvatelem s indiánem. Je to spojení s historií a zároveň ukázka oddělení a propastných rozdílů mezi kulturou indiánů a bělochů. „Angostura – como todavía llaman a Ciudad Bolívar los aborígenes, para quienes no ha pasado el siglo y pico de la república [...]“ (s. 13) („Angostura, jak dosud Ciudad Bolívar nazývali domorodci, pro které neexistovalo sto a několik let republiky.“) [s. 13]. Nacházíme se v čase, kde nadále koexistují jiné časy.⁷³

Marcos Vargas se vydal na cestu plný očekávání a vzrušení. Těšil se jako malý chlapec na všechno, co by ho po cestě mohlo potkat, nejvíce se však těšil na své dobrodružství. Pln optimismu se setkává s Manuelem Laderou, majitelem povoznických podniků. Ústy této postavy se dozvídáme o problémech těžby kaučuku, peonech, o honbě za zlatem, o kruté realitě a politice kaziků. Ústy Manuela Madery promlouvá samotný Gallegos:

⁷² FUENTES, Carlos. *Valiente mundo nuevo: Épica, utopía y mito en la novela hispanoamericana*. Madrid: Mondatori España, 1990. s. 112

⁷³ PÉRUS, Françoise. Universalidad del regionalismo: Canaima de Rómulo Gallegos. In *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991, s. 426.

„Al purguo y al oro los llaman la bendición de esta tierra, pero yo creo que son la maldición. Despueblan los campos y no civilizan la selva, dejan las tierras sin brazos y las familias sin apoyo y corrompen al hombre, desacostumbrándolo del trabajo metódico, pues todos nuestros campesinos ambicionan hacerse ricos en tres meses de montaña purgüera [...] Lo desmoralizan profundamente.“ (s. 30)

(„Zlato a kaučuk považují za dobrodiní pro tenhle kraj; ale já myslím, že mu spíš přinesly prokletí. Kvůli zlatu a kaučuku se vyliďňují zemědělské oblasti, ale prales se stejně necivilizuje, pole zůstávají neobdělána a rodiny bez prostředků, lidé jsou zkažení, odvykají soustavné práci, protože všichni zdejší zemědělci touží teď po tom, aby zbohatli za tři měsíce kaučukové sezóny. [...] To všechno s sebou nese hluboký mravní rozvrat.“ [s. 25])

Jeho pesimistické naladění, nebo spíše realistické, je pravým opakem Marcosova optimismu, který s Manuelem Laderou nesouhlasí. Marcos nechtěl vidět temnou stránku svého vysněného dobrodružství. Chtěl riskovat a stavět se osudu, potřeboval dokázat, že je pravý muž, což se především v tomto kraji cenilo.

„la aventura del caucho y del oro tenía otro aspecto, al de la aventura misma, que era algo apasionante: el riesgo corrido, el temor superado y aquello mismo de ir y volver y tirar el dinero con que el hombre desafiaba al destino. ¡Una fiera medida de hombría...!“ (s. 31)

(„těžba zlata a kaučuku měly ještě jinou stránku: dobrodružství, vzrušení. Nebezpečí, jemuž se člověk vystavoval, strach, který musil překonávat, a pak do drzé vyzývání osudu: to že se člověk vrhl do pralesa, že se vrátil, měl-li štěstí, a rozházel vše čeho tam nabyl. Divoké měřítko pro pravé chlapy!“ [s. 26])

I když zpočátku Marcos s Manuelem Laderou nesouhlasil, stal se pro něj jako učitelem, který mu ukázal realitu jeho zidealizovaného světa. Pro Marcose je všechno nové, prozatím je zaměřen jen na svoji představu. Pravou Venezuelu bude teprve postupně objevovat, jeho ideální představa se bude postupně ztrácet a jeho nitro se bude plnit černotou.⁷⁴

4.3.2. Postava Juan Solito

Zajímavou postavou knihy *Canaima* je Juan Solito, který byl Marcosovi představen Manuelem Maderou jako nejslavnější lovec jaguárů a filosof. Byl to takový podivín. „Barbudo, greñudo,

⁷⁴Tamtéž, s. 436

de aspecto selvático, edad incierta. [...] Juan Solito era un personaje misterioso a quien se le atribuían facultades de brujo.“ (s. 39). („Juan Solito, tajemná postava, již se připisovala kouzelnická moc, byl vousatý, rozčuchaný muž divošského vzezření.“) [s. 31] Žil nějakou dobu s indiány a mnoho se od nich naučil. Také tvrdí, že se moudrosti naučil od stromů. Je spojený se zemí, s přírodou a s pralesem. Mluví o sobě ve třetí osobě, jako by udržoval odstup. Boj mezi ním a jaguárem je bojem mezi dobrem a zlem a Juan Solito by nikdy nezabil jaguára jen tak pro radost, bezdůvodně. Jako to mnohdy funguje ve světě lidí, především ve světě tyranů nebo vykořisťovatelů. Je přirozeně moudrý a chápe zákony přírody: „Porque naiden tiene derecho a atravesase contra por gusto en el camino de otro que ande procurándose su vida con las armas que Dios le haiga dao.“ (s. 42) („Protože nikdo nemá právo zkřížit jen tak pro své potěšení cestu jinému, který si jde opatřit živobytí takovými prostředky, jaké mu k tomu dal Bůh.“) [s. 33] O peníze mu také nejde, nechce zlato ani materiální odměnu. Zlato, které dostane, navrací zpátky zemi, protože věří, že zlato je příčina všeho zlého. Respektuje zákony přírody:

„No es por la paga, don Manuel, sino porque las causas no puén andá detrás de los resultados. El tigre, en una comparación, siente primero el hambre y después se come el maute o el marrano; pero la visiversa nunca.“ (s. 42)

(„Nejde o odměnu Done Manueli, ale o to, že příčiny nemohou jít až za svými následky. Jaguár také nejdříve dostane hlad a pak teprve sežere tele nebo vepře. Ale naopak to být nemůže.“ [s. 33]).

Po prvním setkání s Juanem Solitem se Marcosovi dostala pod kůži další kapka magie a vzpomínal na Ponchopira. „otra vez experimentando la fascinación de aquel mundo de la selva misteriosa y el aborígen enigmático.“ (s. 45) („a opět podlehl kouzlu světa tajemných pralesů a záhadných domorodců.“) [s. 36].

Juan Solito, jak už napovídá jeho příjmení, je samotář a muž s tajemstvím. Díky němu byl Marcos znovu očarován a přiblížen pralesu. Juan Solito je spojnicí mezi pralesem a civilizací. Vzdal se života v civilizaci a je mnohem bližší pralesu, se kterým žije v souladu. Na konci Marcosovi cesty, když se rozhodne zůstat v pralese s indiány, bude se zčásti podobat Juanovi Solitovi.⁷⁵

Marcos Vargas se s Juanem Solitem setkal ještě jednou. Bylo to po velkém neštěstí, kdy zabili Manuela Laderu. Tentokrát, Marcos sám Juana Solita vyhledal. Našel ho sedícího s upřeným a nehybným pohledem. Podobný pohled měl i Ponchopiro a také sám Marcos ho v pralese objeví.

⁷⁵SEIJAS, Pedro Díaz. Cit. d., s. 478

Juan Solito Marcosovi odhalí, že jaguár, na kterého čekal, byl ve skutečnosti Cholo Parima, vrah, který na sebe bral zvířecí podobu a který zabil Manuela Maderu. Marcos zažil první zlom. Poprvé v životě ucítil, že nedokáže kontrolovat vnější síly okolního světa. Mezi ním a světem se objevila hluboká propast, do které se propadal. Pocit, který v té chvíli cítil, byl neznámý, velmi intenzivní a nepříjemný. Bylo to, jako by se veškerý jeho duševní svět zhroutil a on cítil jen tíseň a temno.⁷⁶ Juan Solito v Marcosovi probudil dvojitý pohled na svět. Na svět neustálého boje mezi Canaimou a Cajuñou. Tento první zlom vedl k dalšímu a ten směřoval k úplnému, absolutnímu odtržení se od světa, který pro něj postupně začal ztrácet smysl.⁷⁷ Juan Solito odhalil Marcosovi tajemství o svázaných stopách. Vysvětlil mu, že všechno je propojené jako liána a vytváří něco jako smyčku nebo pouta. Uvnitř jsou vepsány životy všech zvířat i lidí. Díky tomuto kouzlu mohl svázat stopy jaguárovi a sledovat přesně jeho kroky. Může takto stopy svázat i člověku.⁷⁸ Marcosovi došlo, že spravedlnost sjednána nebude. Bylo mu jasné, že pokud chce dosáhnout alespoň nějaké spravedlnosti, musí Cholovi Parimovi svázat stopy. Marcos se chtěl pomstít. Nicméně každý člověk má svobodnou volbu, může se stát jaguárem nebo zůstat člověkem, nic však není předem dáno.⁷⁹ Marcos si nebyl jistý, jak se cítí. V jeho nitru se míchalo několik různých pocitů, které vůbec nebyly příjemné. Jeho optimismus se postupně začal měnit.

4.3.3. Marcosovo první sebeuvědomění

Cholo Parima je vrah a patří do úzkého kruhu posluhovačů bratrů Ardavinů. Je to chladnokrevný zabiják, který za peníze vraždí bez slitování. Zabil Manuela Maderu a také bratra Marcose Vargase. Marcos zabil Cholu Parimu. Byl to okamžik, který byl pro Marcose rozhodující. Zprvu se cítil jako pravý muž: „Era el supremo desdén del hombre que acababa de encontrarse plenamente a sí mismo por todo lo que pareciese limitación de la fiera hombría [...]“ (s. 233) („Byl to projev svrchovaného opovržení vším, co by mohlo třeba jen zdánlivě omezovat dravou mužnost a hrdou soběstačnost toho, který právě dovršil poznání sebe sama.“) [s. 167] Nic a nikoho nevnímal, odpoutal se od vnějšího světa, vnímal jen svou mysl. Marcos Vargas měl jednu slabinu, a to neustálou potřebu dokazovat, že je pravý muž.⁸⁰ Báł se, že jeho slabina vyjde na povrch a možná i právě proto zabil Cholu Parimu. Pomstil se a spravedlivost

⁷⁶PÉRUS, Françoise. Cit. d., s. 444.

⁷⁷Tamtéž, s.444.

⁷⁸LEANTE, César. Cit. d., s. 14.

⁷⁹PÉRUS, Françoise. Cit. d., s. 446.

⁸⁰Tamtéž, s. 446.

si zjednal sám, ale tento čin možná opravdu byl spáchán z jiných důvodů. Jeho strach nesměl vyjít na povrch. Smrt Chola Parimy rukou Marcose označuje začátek sestupu do zeleného pekla.

4.3.4. Marcos, prales a hrabě Giaffara

„Árboles! Árboles! Árboles! ... La exasperante monotonía de la variedad infinita, lo abrumador de lo múltiple y uno hasta el embrutecimiento.“ (s. 240)

(„Stromy! Stromy! Stromy! ... Monotonnost nekonečné mnohotvárnosti, otupující tíseň z nespočetnosti a z jednoduše.“) [s. 173]

Od začátku příběhu se zmiňuje prales, ale až od 12. kapitoly se do pralesa opravdu dostáváme. Je jiným světem a neznámým prostředím. Při vstupu do pralesa Marcos vidí jenom stromy a neustále se mu naskytá ten samý pohled. Je zklamán, ale později pochopí, že prales je místo, kde „la grandeza estaba en la infinidad, en repetición obsesionante de un motivo único al parecer. Árboles! [...]“ (s. 240) („velkolepost je v nekonečnosti, v tísnivém opakování jedné a téže věci, zdánlivě jedné existující věci. Stromy! [...]“) [s. 172] Prales působí opravdu hrůzostrašně. Bóveda verde (zelená klenba), verdes abismos callados (zelené mlčící hlubiny), templo de millones de columnas (chrám s miliony sloupů), penumbra misteriosa (tajuplná polotma), verde sombrío y silencio (temná zeleň a ticho), el infierno verde (zelené peklo). Pocity, které se všemi těmito jmény pralesa souvisí, jsou úzkost, tíseň, beznaděj, strach, napětí, smrt. Marcos Vargas sestupuje do propasti, ze které se jen málokdo dokáže zachránit. V pralese se všichni mění, lidé přestávají být lidmi, proměňují se ve stromy, blouzní nebo se mění v nejkrvavější zvířata. Marcos Vargas se také začne měnit, a to hned od prvního okamžiku příchodu do pralesa. Bez sebemenšího tušení si duch Canaima Marcose již přivlastnil.

V pralese se Marcos Vargas setkává s velmi zajímavou postavou, s hrabětem Giaffarem. Giaffaro žije sám. Odešel do pralesa a navždy tam zůstal. Marcos Vargas s ním často hovoří a tato postava se stane rozhodující pro jeho splnění s pralesem. Marcose Vargase zajímalo, proč hrabě Giaffaro, evropan, vyhledal prales a navždy se v něm usídlil.⁸¹ Giaffaro mu vysvětluje, že se potřeboval oprostít od civilizace, společnosti a všech nečistot jeho duše „buscaba aislarse de las inmundicias que se van acumulando dentro del alma, a fin de que no lleguen a intoxicarnos por completo.“ (s. 253) (A pak, musí se z ní pravidelně léčit, otevřít všechny ventily, aby ta špína, která se kupí v duši, mohla ven, aby nás úplně neotrávila.“) [s. 181] Sám Guiffaro Marcosovi prozradil, že na to, aby se duše zbavila všech nečistot, je nejlepší právě

⁸¹SEIJAS, Pedro Díaz. Cit. d., s. 478.

prales. Na rozdíl od postavy Juana Solita, který je s přírodou harmonicky spojený, hrabě Giaffaro je nevolníkem pralesa, je posedlý Canaimou a necítí se s přírodou za jedno. Marcos Vargas si díky němu uvědomuje, že je také Canaimou posedlý, a to od té doby, co zabil Cholu Parimu. Canaima ho uvěznil, dostal se do jeho myslí. Canaima je násilí, brutalita, kult pravého muže i vražda.⁸² Marcos Vargas si uvědomuje, že neví, jak se Canaimy zbavit, a proto mu Giaffara prozradí jedinou možnost úniku: přirovná duši k parnímu kotli.

„vigile los aparatos registradores de la presión y cuando advierta que éste pone en peligro la integridad de aquélla, tire del obturador sin falsos escrúpulos y ábrale la válvula de escape al grito de Canaima.“ (s. 254)

(„dávejte dobrý pozor na tlak uvnitř, a když poznáte, že již začíná být nebezpečný a že hrozí výbuch, otevřte bez falešných skrupulí záklopku a ať jen se ozve jekot Canaimy!) [s. 181]

Marcos Vargas nakonec pochopí, a ve správnou chvíli záklopku otevře a křik Canaimy vyjde ven.

4.3.5. V srdci pralesa

Čím déle byl Marcos Vargas v pralesi, tím více se měnil. Přispěly k tomu i události, jako například smrt peona Encarnacióna Damesana, která Marcose opravdu velice zasáhla. Cítil, že ho ke světu vůbec nic nepoutá. Jeho dřívější radostná povaha zmizela. Všichni v pralesi cítili úzkost a melancholii, avšak Marcos je začal pociťovat čím dál intenzivněji. Marcos bez pohnutí seděl a jako Ponchopire nebo Juan Solito zíral do zelených stromů. Z pralesa doléhalo obrovské mučivé ticho. Marcos se chtěl vrhnout do nitra pralesa a proměnit se ve strom.

„La obsesión de contemplarla a toda hora, de no poder apartar la mirada del monótono espectáculo de un árbol y otro y otro y otro ¡Todos iguales, todos erguidos, todos inmóviles, todos callados! ... La obsesión de internarse por ellos, errante como un duende, despacio, en silencio, como quien crece... De marcharse totalmente, de entre los hombres y fuera de sí mismo hasta perder la memoria de que alguna vez fue hombre [...] todo insensible y mudo por dentro (s. 274)

(„Byl omámen neustálým zíráním do pralesa, nemohl odtrhnout oči od monotónní podívané na nekonečno stromů... všechny stejné, všechny vzpřímené, nehybné, mlčící... Byl posedlý myšlenkou vmísit se mezi ně, bloudit mezi nimi pomalu a tiše jako lesní skřítek, byl posedlý

⁸²LEANTE, César. Cit. d., s. 16

myšlenkou úplně opustit lidské prostředí, opustit sám sebe, zapomenout, že kdysi býval člověkem [...] zůstat stát s bezcitným a oněmělým nitrem“ [s. 196])

Marcos chtěl skočit do zelené propasti, chtěl se zbavit sebe sama. Civilizovaný člověk zapomněl, že není jen racionální a vzdělaný, ale je také součástí přírody. Člověku byl darován rozum, ale neznamena to, že by měl zpřetrhat veškeré nitky s přírodou a se vším přirozeným. Marcosovi pocity nejsou jasné a začínají v něm vřít. Je hombre macho (pravý muž) a zároveň se cítí spojen se světem indiánů a je velice těžké najít řešení tohoto dvojího rozpoložení.⁸³

Kromě spousty jiných nemocí, kterými se člověk mohl v pralese jednoduše nakazit, byla jedna zvlášť nebezpečná, pralesní nemoc. Marcos Vargas byl nakažen, stejně jako všichni v pralese. Příznaky této nemoci budily děs a hrůzu. Ve vzduchu byl cítit obrovský neklid. Dokonce i indiáni vypadali, jako by najednou vstoupili do nového a neznámého světa. Podivné ticho a zvláštní světlo se rozprostíralo pralesem. Zlověstné ticho, ticho před bouří. V kapitole *Tormenta* (Bouře), vyvrcholením celého románu, se Marcos postavil samotnému Canaima a pralesu. Marcos se vrhl do pralesa. Bloudil, pocítil ohromnou paniku, že se ztratil, blouznil a měl pocit, že ho stromy pozorují. Ovládl ho podivný, ale již známý pocit.

„[...] la impresión, habitual en Marcos Vargas, que ya se había apoderado de su espíritu: la impresión de que por momentos iba a aparecerse ante su vista, brotado de la soledad misma, ne en la sugestiva lejanía algún se rinédito, algo más o algo menos que hombre, espíritu de la selva encarnado en forma inimaginable [...]“ (s. 299)

(„[...] v Marcosovi to vzbudilo jeho obvyklý pocit, kterému již přivykl, pocit, že v příštím okamžiku se před jeho očima odněkud z pustiny, z podmanivé dálky vynoří jakási neznámá bytost, něco víc či méně než bytost lidská, duch pralesa vtělený do nevšední podoby [...]“ [s. 213])

Tentokrát se ale cítil náchylnější a více otevřenější tomuto výjevu. Jeho mysl byla úplně prázdná, připravená odevzdat se. Blížila se bouře a zajímavé je, že samotný prales má strach. Marcos se chystal pralesu postavit, neměl strach. „Es la tormenta. Viene contra nosotros dos, pero sólo tú la temes.“ (s. 303) („Je to bouře. Žene se na nás dva, ale jen ty se jí bojíš!“ [s. 215]). Vzpomněl si na radu hraběte Giaffara a nechal vyjít ven křik Canaimy. Promlouval z něho někdo, kdo si připadal nadřazený pralesu, Promlouval z něj Canaima, všechno zlo a vztek, který v sobě měl, vycházel na povrch. Měl radost, zpočátku cítil, že se konečně někdo pomstil také pralesu, který krutě zabíjel, protože bouře byla mocnější než prales. Marcos Vargas, prales i

⁸³PÉRUS, Françoise. Cit. d., s. 454

bouře bojovali. Canaima byl v Marcosovi, pralese i bouři. „[...] jeho boj, aby se mohl spojit s přírodou v jedno bez toho aniž by jí byl pohlcen [...]“⁸⁴ Marcos se spojil s prvotní přírodou, znovu se narodil.

“Las raíces más profundas de su ser se hundían en suelo tempestuoso, era todavía una tormenta, el choque de sus sangres en sus venas, la más íntima esencia de su espíritu participaba de la naturaleza de los elementos irascibles y en el espectáculo imponente que ahora le ofrecía la tierra satánica se hallaba a sí mismo, hombre cósmico, desnudo de historia, reintegrado a paso inicial al borde del abismo creador.” (s. 305)

(“Nejhlubší kořeny jeho bytosti se zarývaly do rozbouřené země a v jeho žilách jako by se také rozpoutala bouře, při níž se srazily dva proudy krve. Nejniternější podstata jeho ducha měla stejnou povahu jako popudlivé živly v přírodě. A ve velkolepé podívané, kterou mu nyní d'ábelská země poskytovala, nalézal sám sebe, věčného člověka, až do úplně nahoty oprostěného od vši lidské minulosti, člověka vrátivšího se zpět až k prvnímu kroku lidské bytosti z propasti stvoření“) [s. 217]

V momentě tak silném se u Marcosových nohou se objevila malá opička, celá vystrašená a on se ji ujal a před bouří ji ochránil. „Y así estuvieron largo rato el hombre y la bestia ante la naturaleza embravecida.“ (s. 308) („A tak tam dlouho setrvali, člověk a zvíře, bránice se zuřící přírodě.“ [s. 219]). Marcos se dokonale spojil s přírodou v jednu jedinou entitu. Vrátil se na počátek stvoření světa a na počátek stvoření člověka. Zemřel a znovu se narodil. Podle Pilar Almoiny de Carrery nejdůležitější moment celého zážitku byl moment, kdy nahý a celý otřesený, zbavený starého života, v souladu s přírodou, v náručí držel malou opičku. Pocit, který zažil, se nevyrovnal žádnému na světě. Našel dobrotu, lásku a něžnost.⁸⁵ „[...] y Marcos Vargas experimentó que era bueno, después de haberse hallado a sí mismo, fuerte en la tempestad de las iras satánicas, encontrarse también protector en la bondad sencilla, en la ternura generosa.“ (s. 309) („A Marcos Vargas pocítil, že právě tak dobré, jak nalézt v bouři d'ábelských běsů svou sílu, je nalézt potom i prostou dobrotu a šlechetnou něžnost.“) [s. 219]. Díky malé opičce se Marcos Vargas dokázal osvobodit od strachu nebýt pravým mužem. Již do tohoto nehumánního bratrství nepatřil. Dokázal projevit něžnost a jeho strach pomínil.⁸⁶ Na rozdíl od Artura Covy, který je pralesem pohlcen, Marcos Vargas pohlcen není. Jediné, co je

⁸⁴ „[...]su lucha por ser uno con la naturaleza sin ser devorado por ella [...]“FUENTES, Carlos. *Valiente mundo nuevo: Épica, utopía y mito en la novela hispanoamericana*. Madrid: Mondatori España, 1990. s. 108. (Použit vlastní překlad)

⁸⁵ALMOINA DE CARRERA, Pilar. Cit. d., s. 333.

⁸⁶PÉRUS, Françoise. Cit. d., s. 454.

pohlčeno je jeho mačistický pokřik, který odjakživa používal: „¿Se es o no se es?“ Tento pokřik používal jako oslavu nějakého svého odvážného činu a nyní byl pryč. Pohltila ho bouře, která mu slova vyrvala už je nevrátila. Marcos zůstal sám v objetí s malou opičkou.

4.3.6. Marcosův návrat

Po návratu z pralesa čekala na Marcose velká překvapení a také velké nástrahy. Setkal se s majiteli podniku na kaučuk, znovu uviděl atmosféru násilí a znovu se dostal do světa „posvátných mužů“. Nedokázal se udržet a sám se jím opět stal. Jeho poslední špetku lásky, kterou choval, zmizela, a to kvůli smrti jeho matky. Změnil se, stal se bezohledným a bezcitným.

„[...] y no era Marcos Vargas, como tal sino el hombre de presa de aquella tierra quería hacer de todos los que sobre ella repiraban la atmósfera de la violencia enseñoreada, aquella criatura de barbarie que por allí se llamaba el Hombre Macho.“ (s. 345)

(„[...] již nemá před sebou jenom Marcose Vargase, lidského jedince, nýbrž kořistníka, jakého tato země chtěla udělat z každého, kdo do ní přišel a dýchal v ní atmosféru všemocného násilí. Uvědomoval si, že má před sebou plod barbarství této země, jemuž se zde říká „pravý chlap“.) [s. 244]

V Marcosovi bojovaly dva protipóly. Jedním z nich byla ohromná samota, kterou mu daroval nesmírný a nekonečný prales. Dalším byly pocity zlosti, zbabělosti a násilí. A v neposlední řadě cítil spojení s přírodou.⁸⁷ Nemohl si vzpomenout na zkušenost, kterou zažil v bouři v pralesi, zkušenost, kterou pochopil smysl svého života, nebo si to aspoň myslel. Gabriel Ureña, jeho přítel, pochopil a velmi dobře věděl, že Marcos má hluboko uvnitř dobré srdce, a proto se mu snažil pomoci. Upřímně mu promluvil do duše, slova přesně zasazená a jasná způsobila v Marcosovi další změnu. Připomněl mu, že si zabitím Chola Parimy jen chtěl dokázat, že je „pravý muž“, ale ve skutečnosti vražda člověka zničí. Násilí a zabíjení jsou krutosti, které člověka pokříví a hněv ducha Canaimy je opět polapí. Bylo to jeho třetí a poslední sebepoznání, vzpomněl si a ucítil skoro úplně stejný pocit, jako tehdy v pralesi.

⁸⁷ SEIJAS, Pedro Díaz. Cit. d., s. 483.

4.3.7. Volání pralesa

Marcos odešel z města a vrátil se do pralesa. V kapitole sedmnácté *Contaban los caucheros* (Co si vyprávěli sběrači kaučuku) si sběrači kaučuku vyprávějí historiky a příběhy o Marcosu Vargasovi. Stal se svobodným a nezávislým pánem pralesa, dělal si, co se mu zlíbilo, nešlo mu o majetek ani o peníze, hrál kostky a sjížděl vodopády na curiaře, nebál se nasadit vlastní život pro druhé. Mluvil se stromy, a dokonce se ve stromy dokázal proměnit. Canaima byl ale neustále s ním.

4.3.8. Život s indiány

Marcos se nakonec rozhodl pro život s indiány v mytickém světě, kteří jsou jediní praví a původní obyvatelé pralesa. Jsou jediní, kteří s pralesem žijí v míru a navzájem si rozumí. Díky nim může Marcos Vargas žít v souladu s přírodou a pralesem. Začlení se mezi ně a žije s nimi daleko od civilizace, zlatých dolů i těžby kaučuku. Daleko od světa násilí, vykořisťovatelů a nespravedlnosti.⁸⁸ Jak je ale možné, že běloch může žít ve společenství indiánů? Indián nemá ani nevyhledává žádné bohatství a materiální hodnoty, stejně tak Marcosovi nejde o zbohatnutí a nikdy nešlo. Indiáni ho díky této vlastnosti přijmou mezi sebe. Indián Ponchopire, který se s Marcosem setkal, když byl malý kluk, se nakonec stane jeho tchánem. Marcos si vezme za ženu Aymaru, se kterou zplodí syna. Vypadá to, že Marcos konečně našel svůj mír, ale tento pocit nepotrvá dlouho. Brzy pocítil Marcos nutkání vrátit se do Ciudad Bolívaru, ale nemohl uprchnout, jelikož mu Aymara uvěznila stopy. Ve městě se na něj někdy vzpomínalo. Byl pro ně nadějí.

Symbolem naděje se však stane syn Marcose Vargase a Indiánky Ayamary. Chlapec se také jmenuje Marcos Vargas a je to mestic čili syn bělocha a indiánky. Je silný, inteligentní, odvážný a hodný. Svého syna pošlou do města, do civilizace, ke Gabrielovi Ureňovi, aby ho poslal na studia.

Gabriel Ureña si přál změnit společnost a věděl, že by měl proti nespravedlnosti bojovat, nicméně neměl energii ani vášnivý zápal pro něco, jako Marcos. Ten, na druhou stranu odmítl stát se kazikem nebo vůdcem a nemohl se do města zpátky vrátit. Syn Marcose Vargase by mohl mít všechny přednosti dvou kamarádů.

⁸⁸ALMOINA DE CARRERA, Pilar.Cit. d., s. 334

“Ureña lo mira a los ojos y ve brillar la inteligencia, le oprime luego los músculos de los brazos y siente la fortaleza, se le queda contemplando, porque ya lo reconoce, y descubre la bondad. Es un mestizo, bien templado el rasgo indio.” (s. 397)

(“Ureña pohlédne chlapci do očí a vidí v nich světlo intelligence, stiskne mu paži a ucítí sílu, hledí naň dále, neboť ho již poznává, a objevuje v jeho tváři dobrotu. Je to mestic s výraznými indiánskými rysy.”) [s. 282]

Gallegos na konci románu prozradí svou vidinu budoucí Venezuely. “Je to míšení ras národnostně i kulturně.”⁸⁹ Obyvatelé Venezuely zapomněly, že původní obyvatelstvo jsou indiáni a že patří do společnosti. Indiáni žijí v pralese, tedy v prvotním prostředí, kde život vzniká i zaniká, kde, jako Marcos Vargas dojdeme k sebepoznání.

⁸⁹“El del mestizaje étnico y cultural.” AÍNSA, Fernando. *Del topos al logos. Propuestas de Geopoética*. Madrid: Iberoamericana, 2006; Frankfurt am Main: Vervuert, 2006. s. 77 (Použit vlastní překlad)

5. Vykořisťování

5.1. Barbarství a civilizace

V románu *Canaima* se nám ukazuje spousta různých druhů barbarství. Celý příběh se odehrává v barbarském prostředí a jedním z příkladů barbarství jsou kazikové, poitičtí vůdci, bratři Ardavínové, kteří odstraňují nepohodlné, krvelačně vraždí a představují se jako *hombre macho* (pravý chlap). Carlos Fuentes upozorňuje, že tyto kaziky si můžeme představit jako zmenšenou verzi opravdových velkých diktátorů, kteří: „[...] vládnou ve jménu zákona za účelem ještě lépe porušovat tento zákon a aby si mohli prosadit své osobní rozmary [...]“⁹⁰ Fuentes dále vysvětluje, že státníci potřebují okolo sebe lidi, oblíbence, kteří mají velmi chabé morální zásady a které nezajímá funkce, kterou by měli správně vykonávat. Nicméně, jediné, co je pro ně důležité je naprostá věrnost a oddanost individuální osobě kazika, kterému splní každý příkaz, který si vymyslí.⁹¹ Velký šéf a jeho skupina oblíbenců jednají jen v rámci jejich zájmu, jako by tato skupina byla vyvolená a společnost nebo celý stát do jejich vlády nemůže nijak zasahovat. Bratři Ardavínové jsou dva, José Francisco a Miguel. O většině věcí rozhoduje Miguel, ale působí jako velký ochránce společnosti, protože všechnu špinavou práci za něj vykonává jeho bratr José Francisco a jeho nejbližší. Gallegos v románu ukazuje tento zločin a zradou politiku, která ničí jakýkoliv rozvoj společnosti.⁹² Co je tedy třeba udělat pro rozvoj společnosti a vymýcení barbarství? Civilizace je pro Gallegose pojmenování, hlas, paměť a touha. Jako první se musíme vyjít ven z anonymity, to znamená začít dávat jména všem a všemu, jako to dělal Kryštof Kolumbus, když objevil Ameriku. Dalším důležitým bodem je vzdělání a filozofie progresu. Postavy Gabriel Ureña a Manuel Ladera promlouvají ústy Gallegose a věří v pokrok. Když mu Manuel Ladera vyprávěl o hrůzách a nespravedlnostech, které se děly v pralese s peony, Marcos s ním nesouhlasil a dále myslel na dobrodružství, které je přece měřítkem mužství. Gabriel Ureña také Marcosovi radí a z jeho slov si můžeme udělat představu o myšlenkách Gallegose:

⁹⁰ „[...] que gobiernan en nombre de la ley a fin de violar mejor la ley e imponer su capricho personal [...]“ FUENTES, Carlos. *Valiente mundo nuevo: Épica, utopía y mito en la novela hispanoamericana*. Madrid: Mondadori España, 1990. s. 108. (Použit vlastní překlad)

⁹¹Tamtéž, s. 109.

⁹²Tamtéž, s. 110.

„sólo te falta prepararte intelectualmente. Lee un poco, cultívate, civiliza esa fuerza bárbara que hay en ti, estudia los problemas de esta tierra y asume la actitud a que estás obligado.“ (s. 347)

„Potřebuješ se na to jen trochu připravit. Čti trochu, vzdělávej se, zcivilizuj tu barbarskou sílu, která je v tobě, prostuduj problémy této země a zaujmi k nim stanovisko, jaké se cítíš povinen zaujmout.“ [s. 246]

Marcos má sice dobré srdce, ale nemá naději a nevěří v pokrok. Proto také musí zůstat v pralese mezi indiány, kde se ztratí, stane se anonymním. Ztratí své jméno, když zůstane s indiány. Tam se cítí dobře a může se odprostit se od kultu „pravého muže“⁹³

5.2. Legenda

Jedno z největších barbarství se však ukazuje ve vykořisťování.⁹⁴ Dobrodruzi a hledači pokladů se vydávali do pralesa s nadějí a vysněnou představou o nenáročném a rychlém zbohatnutí. Ciudad Bolívar bylo centrem kaučukových podniků, které vlastnili obchodníci, kteří zde žili. V pralese se nacházely stanice podniků, které spravovali správci a zaměstnávali odvážné dobrodruhy, kterým se až v pralese ukázala realita jejich snů.

Každý z dobrodruhů znal legendu El Dorado, legendu neznámé země plné hojnosti. Někteří jí věřili, jiní ne. Mnozí se zemi snažili najít a obrovské úsilí i neúspěchy připojily k legendě obraz hrdinství a zároveň obraz tragické smrti a nebezpečí. Bohatství se nachází v pralese, nikdo neví, kde přesně, v neznámém prostředí, do kterého je třeba se ponořit a nepřestávat hledat. Je možné, že se poklady najednou objeví, je ale také možné že zůstanou skryté. Výsledek cesty je proto nevyzpytatelný.⁹⁵ Vypráví se ale také legenda o velmi silné přitažlivosti k místu, kde by mohl být poklad schovaný. Pro dobrodruhy toto místo znamená především možnost rychlého zbohatnutí, jedno velké dobrodružství a zkoušku odvahy. Stejně jako v minulých stoletích dobyvatelé a objevitelé Latinské Ameriky toužili po zlatě a čerpali obrovské bohatství z tohoto kontinentu, i nyní v románu *Canaima* je v očích sběračů kaučuku i hledačů zlata, touha po nalezení tohoto nesmírného bohatství. Příroda symbolizuje možnost zbohatnutí, ale zároveň je i symbolem obrovského nebezpečí.⁹⁶

⁹³ FUENTES, Carlos. *Valiente mundo nuevo: Épica, utopía y mito en la novela hispanoamericana*. Madrid: Mondatori España, 1990. s. 113

⁹⁴ LEANTE, César. Cit. d., s. 10

⁹⁵ ALMOINA de CARRERA, Pilar. Cit. d., s. 335

⁹⁶ Tamtéž, s. 329

„Porque junto al tesoro vigilaba el dragón. El mortífero beriberi de los bajumbales caucheros, las fiebres fulminantes que carbonizan la sangre, las fieras, la arañamona y el veinticuatro de las mordeduras tremendas, la culebra cuaima del veneno veloz [...]“ (s. 8)

(„Avšak poklady střeží drak: smrtonosné beriberi v bažinách kaučukových pralesů, zákeřné horečky, které spálí krev, šlmy, jedovatý sklípkan arañomona a had veinticuatro, jehož kousnutí je strašné [...]“) [s. 10]

Drak, který poklad chránil, znamená neustálé nebezpečí. Sny o zbohatnutí a ráji plném zlata a diamantů, jdou ruku v ruce s velkým rizikem a smrtí. Tento obraz je přítomný ve vědomí lidí již od dob dobyvatelů a kronikářů v době, kdy Španělsko nejvíce strádalo. Dobyvatelé se snažili nalákat co nejvíce odvážlivců, kterým předestřeli výhled na nový úspěšný život plný bohatství. Realita byla ovšem jiná. Za vidinou zlata a drahých kamenů se skrývá těžká práce, která ubohým pracujícím skoro nic nevynese a smrt, která hladově krouží kolem.⁹⁷ Prales není jediný zloduch, který tyto muže svádí a přitahuje, jsou to i dobyvatelé, kteří potřebují pracující, a tak vylicí události jako neskutečnou příležitost a jednoduchou cestu ke zbohatnutí, ale již opomenout zmínit smrtelné nebezpečí.⁹⁸

5.3. Zálohový systém

Avance (záloha), zbraň horší než mačeta nebo pistole, se stala velmi oblíbeným a efektivním druhem velkého zločinu, velkého barbarství, které bylo pácháno v pralese.⁹⁹ Tento systém „zadlužení se“ fungoval velmi jednoduše. Každý peon měl svůj účet, na který dostal od správce nějaké základní jídlo, náčiní na práci a pár drobných na dluh. Tuto zálohu musel zaplatit vytěženým kaučukem. Znamenalo to, že než vůbec začal pracovat, byl již zadlužen. Kaučuk, který sběrači vytěžili, jim nevynesl skoro nic. Stali se z nich otroci či nevolníci, kteří zůstali navždy připoutáni k dané kaučukové společnosti a k pralesu. S podpisem smlouvy se vlastně samotní peoni prodali. Tento systém byl vypočítavý a byl nastaven tak, aby odvážlivcům plným očekávání připadal zpočátku výhodný. Sběrači žili v nehostinných podmínkách, hladoví, v neustálém očekávání nějaké pohromy. Kdykoliv je mohla překvapit nějaká šelma nebo jedovatý had, horečka nebo padající strom. Málo spánku a tvrdá každodenní dřina způsobila rychlý projev takzvané pralesní nemoci. Příznaky se projevovaly zvířecí krutostí, libováním si v mučení hmyzu nebo malých zvířátek. Někdy nejenom zvířátek, ale i sebe samých navzájem.

⁹⁷Tamtéž, s. 334

⁹⁸Tamtéž, s. 334

⁹⁹LEANTE, César. Cit. d., s. 10.

„Crímenes y monstruosidades de todo género, referidos y comentados con sádica minuciosidad, constituían el tema casi exclusivo de las conversaciones [...]“ (s. 296) („Zločiny a ohavné události všeho druhu, vyprávěné a komentované se sadistickou rozkoší z podrobností, byly nyní téměř jediným tématem jejich rozhovorů.“) [s. 211].

Návrat nebo útěk z tohoto pralesního i otrokářského vězení byl téměř nemožný. Jen pár mužů se dokázalo vrátit zpět do města, a ještě méně si jich něco vydělalo a přivezlo s sebou. Po návratu však měli jiný problém. Prales je změnil a Canaima je očaroval. Navíc všechny své výtědky většinou utratili během první noci za alkohol, nebo je prohráli v kostkách a nezbylo jim nic jiného než si požádat o další zálohu a posléze se vydat znovu na cestu do pralesa těžít kaučuk.

Dílo, které se také zabývá tímto tématem a skvěle ukazuje, jak systém fungoval, je povídka *Los Mensú*, kterou napsal Horacio Quiroga. V této povídce vidíme, jak probíhal život utlačovaných a vykořisťovaných sběračů. Quiroga život lesních sběračů ukazuje takový, jaký doopravdy byl, neidealizuje ani nezjemňuje situaci. Sběrači se v pralesě mění fyzicky i morálně. Jejich chování je determinováno prostředím, ve kterém se nacházejí.¹⁰⁰ Po dlouhodobém pobytu v pralesě si mensúové přejí jen na vše zapomenout. Rozhází veškeré své výtědky za pár dní i peníze z dalších záloh. Jejich chování se může zdát velice neuvážené, ale musíme si uvědomit, že strávili několik měsíců v zeleném pekle bez slunečních paprsků a se smrtelným nebezpečím číhajícím na každém kroku. Ze všeho nejvíc potřebovali cítit pohodlí, aspoň na malou chvíli „necesidad irresistible de compensar con siete días de gran señor las miserias del obraje.“¹⁰¹ („neodolatelná potřeba vynahradit si všechno utrpení a těžkou práci v sedmi dnech.“) Nepřemýšleli, jaké následky jejich počínání přinese. S další smlouvou se pomalu vraceli do pralesa. Snažili se utéct, ale nepodařilo se jim to. Jeden zemřel hladem, vyčerpáním, nemocí a zimou, druhý se dostal do města, ale znovu rozházal svoje úspory a následujícího dne byl s novou smlouvou na cestě do pralesa. I kdyby se vykořisťovaným podařilo utéct, nedokázali by začít žít jiný život. Není cesty úniku z tohoto začarovaného kruhu.

V románu *Canaima* je tato situace vykreslena v druhé kapitole, v podkapitole *Unas manchas de sangre* (Krvavé skvrny). Manuel Ladera vysvětluje situaci Marcosu Vargasovi a připodobňuje kaučuk a zlato k Tupuquénu. Tupuquén je plevel. Když se rozroste, je velmi

¹⁰⁰RAUSCH, Jiří. Tragéd jihoamerického pralesa. In *Návrat Anacondy*. Přeložil Jiří Rausch. 1. ed. Praha: Odeon, 1978, s. 21

¹⁰¹QUIROGA, Horacio. *Los Desterrados y otros textos*. Madrid: Editorial Castali, 1990, s. 143. (Použit vlastní překlad.)

složité ho vypudit, navíc vyhubí všechny ostatní rostliny a nic jiného už nemá šanci zakořenit. Ladera vidí ve zlatu a kaučuku obrovský problém celé společnosti. Lidé přestali být trpěliví, zemědělská půda se přestala obdělávat, lidé si odvykli pravidelně pracovat. Všichni hledají jen jednu jedinou cestu, a to co nejrychleji a nejsnadněji zbohatnout. Ladera ve svém projevu nezdůrazňuje smutný úděl sběračů a nehostinné podmínky, ale spíše poukazuje na morálku společnosti, která se kazí. Na systém záloh si už i peon zvykl a naučil se i podvádět. Vyšší spravedlnost neexistuje, a tak si každý, slabší nebo silnější, hledá nejrůznější cestičky, jak si co nejlépe přilepšit. Jaká možnost mu taky zbývá v tak otřesných podmínkách. Manuel Ladera také ukazuje, co honba za zlatem a kaučukem způsobuje. Hladové a nemocné děti a ženy i starci trpí, protože nemají co jíst.

„Mujerucas de carnes lacias y color amarillento, asomándose a las puertas al paso de los viajeros; chicos desnudos con vientres deformes y canillas esqueléticas cubiertas de pústulas, que se las chupaban las moscas [...] Guayana del hambre junto al oro“ (s. 38)

(„Ženy povadlých těl vyhlíželi ze dveří očima zapadlýma v zežloutlých tvářích, když uviděly projíždět pocestné kolem. Nahé děti s nafouknutými bříšký na hubeňoučkých nožkách pokrytých boláky, na nichž se pásly mouchy [...] Hladová Guayana vedle zlaté Guayany“) [s. 31]

Gallegos ukazuje realitu tehdejší doby. Venezuela, která skrývá zlato a přitahuje hledače, kteří opustí rodinu a odejdou s vidinou a vyhlídkou na lepší život. Zároveň ukazuje Venezuelu, kde hlad a bída ve společnosti také čaruje.

5.4. Vykořisťování v románu *La Vorágine (Vír)* a v románu *Canaima*

Vykořisťování je jedním z témat, kterými se zabývá také román *La Vorágine (Vír)*. Oba romány ukazují realitu vykořisťovaných peonů. V románu *Vír* je toto téma hlavní dějovou linií, v románu *Canaima* je problematika od začátku do konce zmiňovaná, ale netvoří centrum děje. V románu *Canaima* je výborně zprostředkováno díky postavě Encarnacióna Damesana,¹⁰² ke kterému se ještě dostaneme.

V románu *Vír* je tematika vykořisťování ještě ostřeji ukázána než v románu *Canaima*. Otevírá se nám pohled mnohem drastičtějšího trýznění bělochů i indiánů. Vykořisťovatelé jsou jako opravdoví diktátoři a někdy je těžko uvěřitelné, že jsou to lidské bytosti. Podvádějí, znásilňují

¹⁰²ALMOINA de CARRERA, Pilar. Cit. d., s. 338

ženy a zabíjejí jen tak pro zábavu, drancují prales i lidi bez nejmenšího slitování. Prales je krutý, ale oni samotní jsou největší příčinou zla. Protagonista Arturo Cova ve třetí části románu říká: „Sueños irrealizados, triunfos perdidos! Por qué sois fantasmas de la memoria, cual si me quiesierais avergonzar? Ved en lo que ha parado este soñador: en herir al árbol inerme para enriquecer a los que no sueñan; en soportar desprecios y vejaciones en cambio de un mendrugo al anochecer!“¹⁰³ („Neuskutečněné sny, ztracené vítězství! Proč jste duchové paměti, chtěli jsme mě ztrapnit? Podívejte, co zastavilo tohoto snílka: zraňovat bezbranný strom, aby zbohatli ti, kteří nesní; snášet pohrdání a týrání výměnou za kůrku chleba při stmívání.“) Sny o dobrodružství a zisku bohatství se rozplynuly. Peoni zabíjí stromy, jenom proto, aby jiný lidský parazit zbohatl. I když je prales vězením a oni jsou v něm otroky, cítí se jako ty stromy. Sběrači kaučuku mučí stromy, stejně jako vykořisťovatelé mučí peony. Bílé mléko, které vytéká ze stromů, jejich krev se mísí s červenou krví sběračů kaučuku. Prales se ale z části brání, zabíjí, také nezná slitování. Pozorujeme boje mezi člověkem a stromem. „Así el árbol y yo, con tormento vario somos lacrimatorios ante la muerte y nos combatiremos hasta sucumbir.“¹⁰⁴ („Zde stojíme strom a já, s velkou trýzní jsme uplakaní před smrtí a budeme bojovat, dokud nezahyneme.“) Arturo by sám chtěl, aby tento boj skončil, aby prales zareagoval svými obrovskými silami a zničil lidského tvora, který přišel ukrást bohatství, které mu nepatří. Chtěl by se spojit s pralesem, třeba zemřít, ale osvobodit se z tohoto neustávajícího boje.

V románu *Canaima* je problém nejlépe vystíněn v kapitole dvanácté, *Canaima*, v podkapitole *El corrido del purguero* (Píseň sběrače kaučuku). Peon Encarnación Damesano opustil podnik, který spravoval Miguel Ardavín poté, co mu napráskali mačetou. Dozvěděl se, že v podniku Vellorini, který spravoval Marcos Vargas, se dá pracovat v klidu. Marcos Vargas byl správce a šéf, ale podílel se na všech pracích spolu s peony a na začátku se od nich i učil a pomáhal jim, aby si také mohli odpočinout. Jelikož naslouchal jejich životním příběhům, dozvěděl se o jejich trýznivém údělu a nesnadném životě. Měl dobré srdce, ale prozatím zaslepené oči. Encarnación viděl realitu a každý den ji prožíval. Vykořisťování a bezpráví měnilo peony–lidi v „[...] monstro de los infiernos tratando de subir a los cielos. Este que digo: un purgüero de los suyos“ (s. 258) (A kouknu teda nahoru a vidím tam jakousi příšeru, jak se snaží vyšplhat do nebe, totiž chci říct: vidím tam jendoho z vašich sběračů [...]) [s. 185]. Povaha Encarnacióna byla jiná než povaha ostatních:

¹⁰³RIVERA, José Eustacio. *La vorágine*. 5.ed. Madrid: Ediciones Cátedra, 2003, s. 288

¹⁰⁴Tamtéž. s. 289

„[...] ya calificado por ello de mal doctrineo [...] con su gran sentido de la realidad y su íntima rebeldía bajo la total sumisión aparente, apuntando en la reticencia mordaz y en la imprecación castureada de su corrido del purgüero.“ (s. 259)

(„[...] označen pro své vlastnosti za nepohodlný živel [...] Díky jeho jemnému smyslu pro realitu a jeho vnitřní rebelii skryté za zdánlivou absolutní pokorou, kterou pronikaly jen kousavé narážky jeho poznámek a veršované kletby jeho popěvků.“) [s. 185]

Často si zpíval a slova jeho písní a jeho ironické poznámky přesně zobrazovaly realitu. Například, když šplhal do vysokých korun stromů, rozmlouval s Marcosem a otevřeně si u toho prozpěvoval, že přece není žádná opice a prosil Panenku Marii o vysvobození z toho pekla. Poukázal také na svět, kdy jen někteří, vyvolení, jako například pan Vellorini, měli pohodlný život a nemuseli si dělat starosti, jak uživit své děti. Díky ironii a sarkasmu objasňoval absurditu a nespravedlnost:

„Cómo ya empieza a corré la gomita desde arriba. Toda ésa va pa las mochilas de musiú Vellorini pues pa eso la puso Dios dentro de los palos del morao al hacé el reparto de sus cosas a su modo y manera, desde que el mundo es mundo.“ (s. 260)

(„Už ta guma hezky teče dolů. Ta všechna teče mesié Vellorinimu do prkenice, protože právě na to ji Bůh do těch stromů dal, když podle svýho rozumu rozděloval všechny věci na zemi.“) [s. 186]

Encarnación prožil tvrdý život, trpěl, hladověl a skoro nic si nevydělal. Jeho jízlivé poznámky nám podávají svědectví o životě sběračů a jejich pánů. Encarnación byl i přes tohle všechno pozitivní postava. Hájí si své názory, svůj život, říká to, co si myslel. Nicméně nepůsobí na čtenáře jako postava, v jejímž nitru je hněv nebo vztek. Uvědomoval si obrovskou nespravedlnost, ale byl trpělivý a měl víru. Vyzařuje z něj dobrota.¹⁰⁵ Baví a rozesmává další peony a Marcosu Vargasovi postupně otevírá oči. Ironické poznámky seznamují čtenáři s krutým životem sběračů kaučuku, ale nepůsobí tak ostře, jako například v románu *Vir*. Encarnación nakonec umírá, a to úplně zbytečně. Jeho smrt je proto velmi smutná. Kousne ho jedovatá cuaima a do rány se mu dostane infekce. Umírá v náručí Marcose Vargase, který jen těžce zadržuje slzy.

Smrt Encarnacióna Marcose Vargase velmi ovlivnila. V Encarnaciónovi viděl člověka sobě rovného, bratra, ke kterému cítil lásku, stejně jako cítil náklonnost ke Gabrielovi Ureňovi.¹⁰⁶

¹⁰⁵ALMOINA DE CARRERA, Pilar. Cit. d., s. 338

¹⁰⁶PÉRUS, Françoise. Cit. d., s. 452

Díky incidentu s Encarnaciónem si Marcos uvědomil opravdový rozdíl mezi vykořisťovateli a vykořisťovanými. On sám byl velitelem, tedy tím, kdo vykořisťoval jiné.

„Desde el Guarampín hasta Rionegro todos estaban haciendo lo mismo, él entre los opresores contra los oprimidos, y ésta era la vida fascinante, tan hermosamente soñada.“ (s. 272)

(„Od Guarampínu až po Rio Negro dělali všichni totéž. A on s nimi, s utiskovateli proti utiskovaným. A to tedy byl ten fascinující život v pralese, který si ve svém snech představoval tak krásný.“) [s. 194].

Marcos Vargas měl však dobré srdce a nepáchal zločiny, které páchali jiní, byl kamarádský, ale neuvědomoval si skutečnost. Až smrt Encarnacióna mu dokonale otevřela oči. Pochopil, že jeho dobrota působila v tomto světě povrchně. Najednou prozřel a uvědomil si, že svět je rozdělený na dva tábory, na pracující a na ty, kteří lehce získávají peníze. Viděl všude nespravedlnost a bezpráví. Jeho sny se rozpadly, jeho optimistická a dobrodružná duše se změnila.

6. Závěr

Pronikli jsme hluboko do jedinečného a jak říká Carlos Fuentes, nenahraditelného díla Rómula Gallegose. Román *Canaima* patří bezesporu mezi klenoty latinsko-americké literatury. Společně s Marcosem Vargasem jsme se vydali na cestu, a společně s ním jsme se z městského prostředí, dostali až do pralesa. Během cesty jsme měli možnost poznat kraj Guayanu i celou zemi Venezuelu, její krásy i nešvary. Poznali jsme nádhernou prvotní a člověkem dosud neprozkoumanou přírodu, fascinující a okouzující prostředí, ale také krajinu zrádnou, nebezpečnou a tajemnou.

R. Gallegos se rozhodl napsat román a k tomu potřeboval informace, dokumentaci, ze které by poté mohl čerpat. Chtěl vytvořit dílo, které by dokonale popsalo kraj Guayanu a ukázalo její obyvatele, kulturu a zvyky. Přál si podat svědectví a informovat nejenom o krásách přírody a kouzlu pralesa, ale také o kraji násilí a nespravedlnosti, který ovládali tyranští kazikové a kde „kult pravého muže“ ovládal myšlení většiny obyvatel. Gallegos vytvořil dílo, kde skloubil realitu a fikci.

Málokteré dílo je tak různorodé jako román *Canaima*, protože v něm můžeme najít mnoho témat a motivů. V každém případě se jedná o krajinu, její obyvatele a rozbor určitého regionu. Ukázali jsme si vývoj regionalistické literatury a popsali jsme, proč hraje krajina či prostředí tak významnou roli v latinsko-americké literatuře. Právě krajina člověka překvapí, protože se liší od té Evropské. Vše působí velkolepě a odlišně, skoro jako úplně jiný svět. Americké llanos, řeky, hory nebo prales jsou tak nesmírné a zdají se být nekonečné a stávají se náměty na literární tvorbu. Proto se mimo jiné používá název „novela de la tierra“ (román země). Jedním druhem románu země je „novela de la selva“ (román pralesa), kde prales figuruje podstatnou roli. Již od objevení Ameriky byl prales místem, který lidé popisovali buď jako místo nádherné, jako ráj na zemi nebo jako místo hrůzostrašné a smrtelně nebezpečné. S pralesem je také skoro vždy spojená cesta, která vede z okraje čili města nebo civilizace, do středu a román *Canaima* není výjimkou.

Prales má spoustu jmen. Peoni, kteří v něm hledají kaučuk, ho nazývají ženou, přitažlivou ženou, která ráda svádí. Marcosovi radí, aby se tak na prales nedíval, neboť tím způsobem by mohl být sveden. Je to místo s tajemstvím a místo, které fascinuje a zároveň nahání strach. Všude jsou stromy, kam jen oko dohlédne a tento jednotvárný, každý den stejný pohled, který se člověku nabízí, ho postupně začíná transformovat a ovlivňovat.

Transformací projde i hlavní postava Marcos Vargas. Marcosova cesta začne ve městě, kde jako naivní mladík, myslí jen na velké dobrodružství, které ho čeká a prozatím nevidí důležitější události, které se kolem něj odehrávají. Jeho cesta však není jen cestou fyzickou, ale také cestou mentální. Každý den poznává a objevuje prostředí a svou vlastní zemi. Pomalu si začne uvědomovat, že tento svět ovládá násilí a za mnohým násilím stojí tyran bratři Ardavínové. Marcosovi vadí především nespravedlnosti, kterou vidí všude kolem sebe a jak postupně zjišťuje, není vůbec lehké proti ní bojovat. Následující zastávkou na Marcosově cestě je již samotný prales. Spousta mužů odchází do pralesa z jediného důvodu, a to rychle zbohatnout, ale Marcos stále ještě touží spíše po dobrodružství. Láká ho neznámo i tajuplnost pralesa. Touží po poznání sebe sama.

Marcos v pralese objeví Canaimu, zlého pralesního ducha, který ho od začátku sleduje a postupně nad ním získává moc. Marcos také objeví další obrovskou nespravedlnost, a to systém vykořisťování, kterého se sám stane součástí. Nedokáže již přenést přes srdce více zlosti a nespravedlnosti a změní se. Jeho proměna vyvrcholí v obrovské bouři, kde se stane součástí pralesa, splyne s ním v jedno. Marcos Vargas se dostane až na samé dno svých sil fyzických i psychických a je znovu stvořen, narozen a očištěn od veškeré lidské historie. Tento jedinečný pocit Marcos už nechce ztratit, protože konečně cítí, že jeho život má nějaký smysl. Pokusí se vrátit do města, ale nedokáže to. Vrací se zpátky do lůna přírody. Odchází zpátky do pralesa, daleko od města, od tyranie, daleko od vykořisťovatelů a hledačů kaučuku. Začne žít jednoduchý život s indiány a vypadá to, že konečně našel vnitřní mír. Marcos se ožení s indiánkou Aymarou a narodí se jim syn, který se má stát jeho pokračovatelem. Marcos Vargas ale nakonec od indiánů odejde a zmizí někde v pralese.

Jeho syn, kterého pojmenuje také Marcos Vargas je symbol naděje, na nový, lepší život, je příslibem budoucího života, který by mohl být spravedlivý, v souladu s přírodou a člověkem. Gallegos ukazuje pozitivní pohled do budoucnosti Venezuely, ale i celé Latinské Ameriky.

Bibliografie:

Primární literatura

GALLEGOS, Rómulo. *Canaima*. Přeložil Zdeněk Velíšek. 1.vyd. Praha: Práce, 1961. (nečíslováno)

GALLEGOS, Rómulo. *Canaima*. 3.ed. República de Cuba: Casa de las Américas, 1973. (nečíslováno)

Sekundární literatura

AÍNSA, Fernando. *Del topos al logos. Propuestas de Geopoética*. Madrid: Iberoamericana, 2006; Frankfurt am Main: Vervuert, 2006. ISBN 84-8489-291-3; 3-86527-312-2

ALMOINA de CARRERA, Pilar, *Canaima: Arquetipos ideológicos y culturales*. In Romulo Gallegos. *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991. ISBN 84-00-07120-4

BALZA, José. *¿Se es o no se es?* In *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991. ISBN 84-00-07120-4

CARRERA, Gustavo Luis. *Canaima y sus contextos*. In *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991. ISBN 84-00-07120-4

FAUSTINO SARMIENTO, Domingo. *Facundo*. 1.ed. Buenos Aires: Editorial Kapelusz, 1971. (nečíslováno)

FUENTES, Carlos. *Valiente mundo nuevo: Épica, utopía y mito en la novela hispanoamericana*. Madrid: Mondatori España, 1990. ISBN 84-397-1618-8

GUERRERO, Gustavo. *Cuaderno de trabajo. Rómulo Gallegos*. In *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991. ISBN 84-00-07120-4

HODOUŠEK, Eduard. *Slovník spisovatelů Latinské Ameriky*. Odborný recenzent Josef Opatrný. Praha: Libri, 1996. ISBN 80-85983-10-9

- HODOUŠEK, E., RODRÍGUEZ, F. C., FORBELSKÝ. *Slovník spisovatelů Španělska a Portugalska: baskická literatura, galicijská literatura, katalánská literatura, portugalská literatura, španělská literatura*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-859-8354-0.
- HODROVÁ, Daniela. *Místa s tajemstvím*. 1.ed. Praha: KLP, 1994. ISBN 80-85917-03-3
- HOUSKOVÁ, Anna. *Imaginace Hispánské Ameriky*. 1.ed. Praha: Torst, 1998. ISBN 80-7215-069-3
- KLÍMA, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky*. 1.ed. Praha: Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-368-6
- LEANTE, César. Prólogo. In *Canaima*. 3.ed. República de Cuba: Casa de las Américas, 1973. (nečíslováno)
- LISCANO, Juan. *Fundaciones, vencimientos y contiendas*. Venezuela: Talleres de Anauco, 1991. ISBN 980-276-146-X
- MINGUET, Charles. Introducción del coordinador. In *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991. ISBN 84-00-07120-4
- MONEGAL, Emir Rodriguez. *Narradores de esta America*. Barcelona: Editorial Alfa, 1961. (nečíslováno)
- PÉRUS, Françoise. Universalidad del regionalismo: Canaima de Rómulo Gallegos. In *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991. ISBN 84-00-07120-4
- QUIROGA, Horacio. *Los Desterrados y otros textos*. Madrid: Editorial Castali, 1990. ISBN 84-7039-580-7
- QUIROGA, Horacio. *Návrát Anakondy*. Přeložil Jiří Rausch. 1.ed. Praha: Odeon, 1978. (nečíslováno)
- RAUSCH, Jiří. Tragéd jihoamerického pralesa. In Horacio Quiroga. *Návrát Anakondy*. Přeložil Jiří Rausch. 1.ed. Praha: Odeon, 1978. (nečíslováno)
- RIVERA, José Eustacio. *La vorágine*. 5.ed. Madrid: Ediciones Cátedra, 2003. ISBN 980-276-277-6

SEIJAS, Pedro Díaz. La realidad y el mito de la selva en Canaima. In Romulo Gallegos. *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991. ISBN ISBN 84-00-07120-4

SUBERO, Efraín. Génesis de Canaima. In *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991. ISBN 84-00-07120-4

SUBERO, Efraín. Notas explicativas. In Romulo Gallegos. *Canaima*. 1.ed. Madrid: Talleres de Gráficas Muriel, 1991. ISBN 84-00-07120-4

VELÍŠEK, Zdeněk. Doslov. In *Canaima*. 1.vyd. Praha: Práce, 1961. (nečíslováno)

Resumé

Tato bakalářská práce si klade za cíl zobrazit prales v románu *Canaima* jako důležité prostředí, kde se lidé mění, mohou zešítet nebo mohou dospět k sebepoznání a naprostému spojení těla i duše se zeleným peklem či zelenou katedrálou. Hlavní cíl je ukázat prales jako protagonistu díla a zaměřit se na vliv, který má na další postavy. Prales hraje dvojí roli. Je přitažlivým a okouzlejícím místem a zároveň místem s tajemstvím, které budí hrůzu a kde smrtelné nebezpečí číhá na každém kroku. První část bakalářské práce je zaměřena na kontext doby, ve které Gallegos žil, jeho životní filosofii a vznik a vývoj regionalistické literatury a románu pralesa. V následující části se zaměříme na prales samotný a na cestu Marcose Vargase. Poslední kapitola zobrazí problém vykořisťování, násilí a nespravedlnosti.

Rómulo Gallegos se stal důležitou postavou v dějinách Venezuely. Kromě toho, že byl prezidentem, byl významným spisovatelem. Jak říká Carlos Fuentes, spisovatelem, z jehož díla máme pocit, že se nacházíme ve skutečném světě daného prostředí. Jeho cesta, kterou podnikl s cílem napsání románu *Canaima* byla metodologická práce, zaznamenávání a dokumentace, ze které poté čerpal a vytvořil tak autentické dílo pralesa a oblasti Guayany. Práce připomíná výzkum antropologa a podává nám ucelený obraz určité oblasti ve Venezuele. Hlavní myšlenka regionalistické literatury je především zkoumání určitého místa s jeho zvyky, tradicemi a obyvateli. Toto místo však vůbec není uzavřené, ale ukazuje také povahu celé Latinské Ameriky.

Stěžejní kapitola bakalářské práce představuje téma pralesa a cestu Marcose Vargase. Ukázali jsme si, že cesta neznamena jen pohyb z místa A do místa B, ale také pohyb v naší mysli. Marcos Vargas vstoupí do pralesa a díky tomuto prostředí začne a dovrší i svoji vnitřní cestu, cestu, která povede k sebepoznání a uvědomění si smyslu sebe sama. Lidská mysl, síť propojených vláken, která je velice záhadná a skrývá mnohá temná zákoutí, se podobá samotnému pralesu, který působí jako obrovské bludiště, kde je také vše propletené a kde se člověk velice jednoduše ztratí anebo ztratí sám sebe. Marcos Vargas sám sebe ovšem najde a dokonale splyne s pralesem v jednu entitu. Prales je místem vzniku a narození, ale také místem smrti. Marcos opustí veškerou historii člověka, vypustí ducha Canaimu a znovu se narodí v panenské přírodě s malou opičkou v náručí, který zahřeje jeho srdce a on ucítí čistou lásku a dobrotu. V této kapitole se zaměřujeme především na vnitřní cestu hlavního hrdiny a podtrhujeme významnou úlohu, kterou v jeho sebepoznání sehraje prales.

Od začátku až do konce románu se dozvídáme o krutém násilí páchaném všemožnými způsoby, ať už ve městě nebo v pralese. V poslední kapitole této práce se vyzdvihujeme násilí a nespravedlnosti páchané v pralese formou vykořisťování peonů. Ukáže se nám obraz absurdního a krutého využívání peonů, kteří jsou uvězněni v začarovaném kruhu, ze kterého není úniku. Uplatňuje se zálohový systém, který doslova zotročuje sběrače kaučuku, protože ještě než začnou pracovat, už dluží za zálohu, kterou nutně k práci potřebují složit.

Resumen

El objetivo de esta tesis de licenciatura es analizar la selva venezolana en la novela *Canaima* como medio transformador donde las personas pueden volverse locas o pueden llegar al conocimiento de sí mismas y conectar completamente el cuerpo y el alma con la selva que puede representar ya sea „el infierno verde“ o „catedral verde“. El trabajo trata el concepto de selva como protagonista de la novela y enfatiza la influencia que tiene en los otros personajes de la novela. La selva tiene dos funciones: es un lugar atractivo y fascinante y al mismo tiempo es un lugar secreto que despierta terror y donde el peligro mortal acecha a cada paso. La primera parte de la tesis se enfoca en el contexto de la época, en la que Gallegos vivió, aborda su filosofía vital, el origen y el desarrollo de la novela de la tierra y el subgénero de la novela de la selva. Luego, en la segunda parte nos centramos en la propia selva y en el viaje de Marcos Vargas, el protagonista de la novela. Por último examinamos el problema de la explotación, de la violencia y de la injusticia.

Rómulo Gallegos llegó a ser una persona muy significativa en la historia de Venezuela. Además de ser el presidente del país fue también escritor. Como dice Carlos Fuentes, tenemos la sensación de estar en la realidad de un espacio particular. El viaje que realizó a Guayana lo hizo con el solo propósito de escribir la novela *Canaimá*. Su viaje fue un trabajo metodológico en el que se documentó de forma extensiva y que recuerda el trabajo de un antropólogo y nos deja frente a una imagen completa de una cierta zona de Venezuela. De este viaje y de sus notas pudo crear una obra muy auténtica sobre la selva y la región de Guayana. La idea principal de la literatura de la tierra es ante todo la exploración de un lugar particular y de su gente sus hábitos y tradiciones. Sin embargo, este lugar no está cerrado a sí mismo sino que muchas veces hace referencia a todo el carácter latinoamericano.

A continuación sigue el capítulo clave del trabajo y es el que trata de la selva y del viaje de Marcos Vargas. Proponemos como hipótesis que el viaje no es solamente uno físico del punto A al punto B sino que es además un viaje mental. Marcos Vargas entra a la selva y a través de ella empieza y completa su viaje interno que lo lleva al conocimiento de sí mismo. La mente humana es una red misteriosa de finos hilos enlazados entre sí que esconde muchos rincones oscuros. Se parece un poco a la selva que da la impresión de un laberinto donde también todo está interconectado y donde un hombre se extravía fácilmente o se pierde a sí mismo. No obstante, Marcos Vargas encuentra a sí mismo y se fusiona con la selva creándose una única entidad. La selva es el lugar del nacimiento pero también es el lugar de la muerte. Marcos

abandona toda la historia humana, deja salir el espíritu maligno Canaima y nace otra vez en la naturaleza virgen abrazando a un mono pequeño, que le calienta el corazón y empieza a sentir amor puro y bondad. En este capítulo analizamos el viaje interior del personaje principal y ponemos énfasis en la selva que tiene un papel significativo en el conocimiento de sí mismo.

Nuestro capítulo final muestra como está atravesada la novela la injusticia y una violencia cruda cometida de maneras diferentes ya sea en la Ciudad o en la selva, por ejemplo la explotación de los peones atrapados en el círculo vicioso que consiste en el pago de una deuda imposible de liquidar, llamado el sistema de avance. Este esclaviza a todos los peones porque incluso antes de comenzar a trabajar ya están endeudados por los instrumentos y las reservas de la comida.